

Emelia Bthyna Hornby'nin Mektuplarında Kırım Savaşı Sırasında İstanbul: Kentin Temsili ve Kent Göstergelerinin Özde Çeviri Kavramı Odağında İncelenmesi¹

Sündüz Öztürk Kasar², Zeynep Duymaz³

APA: Öztürk Kasar, S. ve Duymaz, Z. (2025). Emelia Bthyna Hornby'nin mektuplarında Kırım Savaşı sırasında İstanbul: Kentin temsili ve kent göstergelerinin özde çeviri kavramı odağında incelenmesi. *Abant Journal of Translation and Interpreting Studies*, 3(1), 9-37.

Öz

İngiliz seyyah Emelia Bthyna Hornby'nin *Constantinople During Crimean War* (1863) adlı eseri, yazarın İstanbul'da bulunduğu 1855-1860 yılları arasında ailesi ve dostlarına gönderdiği mektuplardan oluşur. Eser, Kerem Işık tarafından *Kırım Savaşı Sırasında İstanbul* (2007) başlığıyla Türkçeye çevrilmiştir. Seyahatname özelliği de taşıyan gezi mektuplarında Hornby, Osmanlı topraklarında yaşadığı ve tanık olduğu olaylara ilişkin gözlemlerinden yola çıkarak toplumsal, kültürel ve siyasal yaşama dair duygu ve düşüncelerini ailesine ve yakın arkadaşlarına samimi bir dille aktarır. Mektupların Türk dili ve kültürüne ait göstergeler içermesi, yazarın bu göstergeleri bir tür çeviri işleminden geçirerek İngilizceye aktardığını gösterir. Yazıldığı İngiliz dilinden farklı olarak Türk dili ve kültürüne ait göstergeler içeren mektuplar, İngiliz dil ve kültür dizgesinde özgün bir eser olarak yer alsa da okurlarında bir çeviri metin okudukları izlenimi yaratabilir. Bu doğrultuda, eserdeki kente ait göstergeler, Sündüz Öztürk Kasar'ın (2012) ortaya koyduğu özde çeviri bağlamında ele alınacak ve eserin Türkçe çevirisi özde çeviri eserle karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Kent göstergelerinin dilden dile aktarımındaki farklı uygulamaları belirlemek ve çevirmen tutumlarını analiz etmek için Eirlys Davies'in (2003) kültürel öğelerin çevirisi için sunduğu çeviri stratejilerinden yararlanılacaktır. Çalışmamızın amacı Hornby'nin Osmanlı topraklarında, Türk dili ve kültürüne ait göstergeleri İngiliz okura nasıl aktardığının ve bu göstergelerin Türk okura nasıl sunulduğunun gösterilmesi ve böylece özde çeviri ile onu çıkış noktasına döndüren metinlerde kent göstergelerinin geçirdiği dönüşümün ortaya konmasıdır.

Anahtar sözcükler: Özde çeviri, çeviri göstergebilimi, kent göstergebilimi, gezi mektupları

Constantinople During Crimean War in Emelia Bthyna Hornby's Letters: The Representation of the City and the Transfer of Urban Signs Within the Context of Watermark Translation

Abstract

Emelia Bthyna Hornby's *Constantinople During the Crimean War* (1863) is a work composed of letters the author sent to her family and friends during her stay in Istanbul between 1855 and 1860. Translated into Turkish by Kerem Işık under the title *Kırım Savaşı Sırasında İstanbul* (2007), this travelogue-like collection of travel letters captures Hornby's observations of and reflections on the social, cultural, political, and communal life in Ottoman territories. The inclusion of Turkish linguistic and cultural elements in the letters indicates that the author transfers these elements through a form of translation. Although the letters stand as an original work within the English linguistic and cultural system, they may give readers the impression of encountering a translated text. In this context, this study examines the urban signs in the letters through the lens of watermark translation, a concept newly introduced by Sündüz Öztürk Kasar. To identify different applications in the transfer of urban signs from one language to another and to analyze translator attitudes, Eirlys Davies' (2003) translation strategies for cultural elements will be utilized. The aim of our study is to demonstrate how Hornby conveyed signs related to the Ottoman lands, the Turkish language, and culture to English readers and how these signs were presented to Turkish readers. In doing so, we seek to reveal the transformation of urban signs in watermark translation and in texts that return them to their original context.

Keywords: Watermark translation, semiotics of translation, urban semiotics, travel letters

Araştırma Makalesi (Research Article)

Sisteme yüklenme tarihi (Submitted on): 07.03.2025

Kabul tarihi (Accepted for publication on): 15.04.2025

¹ Bu makale, Yıldız Teknik Üniversitesi'nde Prof. Dr. Sündüz Öztürk Kasar danışmanlığında yazılmakta olan "Çeviri Göstergebilimi ve Kent Göstergebilimi Bağlamında Lady Hornby'nin *Constantinople During the Crimean War* Adlı Eserinin Türkçe Çevirisinin Özde Çeviri ve Aslına Çeviri Kavramlarıyla İncelenmesi" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

² Prof. Dr., Galatasaray Üniversitesi, Karşılaştırmalı Dilbilim ve Uygulamalı Yabancı Diller Bölümü (İstanbul, Türkiye), e-posta: skasar@gsu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9642-7073>

³ Dr. Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Doktora Programı (İstanbul, Türkiye), e-posta: zeynepduymaz@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2878-8181>

Giriş

Emilia Hornby, hukukçu eşi Sir Edmund Griman Hornby'nin Osmanlı'ya İngiltere tarafından verilen borcun denetimiyle görevlendirilmesi üzerine 1855'te İstanbul'a gelmiştir. Edmund Hornby, kısa bir süre sonra ise Britanya Yüksek Konsolosluk Mahkemesi'nin başyargıcı olmuştur (Drummond, 1928, s. xiii). Hornby'nin, ailesine ve yakın çevresine 1855-1860 yılları arasında gönderdiği mektuplar *Constantinople During Crimean War* (1863) başlığıyla yayınlanır. Yazar, mektuplarında Osmanlı topraklarında yaşadığı ve tanık olduğu olaylara, tanıştığı insanlara ilişkin gözlemlerinden yola çıkarak toplumsal, kültürel ve siyasal yaşama dair duygu ve düşüncelerini ailesine ve dostlarına samimi bir dille aktarır. Osmanlı topraklarında geçirdiği yıllarda hem savaş dönemine hem de Osmanlı'da modernleşme hareketine tanıklık eden Hornby, dönemin özelliklerini mektuplarına yansıtmıştır. Eşinin görevinden dolayı resmî davetlere de katılan Hornby'nin, birçok şahsiyetle tanışması da mektuplarına ayrı bir önem kazandırır.

Bu çalışmada, Osmanlı topraklarındaki deneyimlerini ve gözlemlerini mektuplarla ailesine ve dostlarına anlatan Emelia B. Hornby'nin *Constantinople During Crimean War* (1863) adlı eseri ve eserin *Kırım Savaşı Sırasında İstanbul* (2007) başlıklı Türkçe çevirisi karşılaştırmalı ve betimlemeli bir şekilde incelenecektir. Metnin yazıldığı dil ile yansıttığı dil ve kültürün farklı olmasından ötürü, özgün eser ile Türkçe çevirisi çeviri göstergebilimi bağlamında incelenecektir. Bu incelemede, Sündüz Öztürk Kasar'ın 2012 yılında öne sürdüğü özde çeviri ve aslına çeviri kavramlarından yararlanılacaktır.

Eserde, Osmanlı topraklarında, şehirlere ait göstergeler yer aldığından kent göstergebilimi de incelemeye dâhil edilmiştir. Bu bağlamda Öztürk Kasar'ın (2012; 2020), şehrin okunması ve çözümlenmesi hakkındaki göstergebilimsel yaklaşım temelinde, kent göstergelerinin belirlenmesi için geliştirdiği sınıflandırmaya başvurulacaktır. Çalışmada belirlenen kent göstergelerinin geçirdiği dönüşümü saptamak ve değerlendirmek üzere Eirlys Davies'in (2003) kültürel öğelerin çevirisi için sunduğu çeviri stratejilerinden yararlanılacaktır.

1. İnceleme Metinleri ve Tarihsel Bağlam

Çalışmamızın ilk inceleme metni olan *Constantinople During Crimean War* adlı eser 1863 yılında basılmıştır. Eserin bu ilk baskısında yer alan yayıncının "Advertisement" başlıklı yazısında, Emelia Bthyna Hornby'nin mektuplarının ilk olarak *In and Around Istanbul* adıyla 1858 yılında çok az sayıda basıldığı ve hemen tükendiği bilgisi verilmiş, ayrıca bu yeni baskının bir önceki baskının genişletilmiş ve bazı düzeltmeler yapılmış sürümü olduğu belirtilmiştir (1863, s. v). Bu baskıya ayrıca yazarın arkadaşı olan Bayan Walker imzalı çizimler de eklenmiştir. Tam adı Mary Adelaide Walker olan ressamın 50 yıl kadar İstanbul'da kaldığı ve dönemin tanınmış ressamlarından biri olduğu bilinmektedir (Bulut, 2016, s. 61). Walker'ın kitapta yer alan beş adet resminin tamamı Osmanlı kadınının harem hayatından kesitler içerir.

24 Ağustos 1855 tarihli mektupla başlayan eserin tamamı altmış beş mektuptur. Mektupların altmış üç tanesi 1855-1856 yılları arasında gönderilmiştir. İki mektup ise tarih sıralamasının dışında yer alır. Eserin sonunda yer alan 5 Şubat 1858 tarihli mektup yazarın bu yılda gönderdiği tek mektuptur. Eserdeki 46. Mektup, Ağustos 1863 tarihlidir ve diğerlerinden farklı olarak yazara, bir arkadaşı tarafından gönderilmiştir. Editörün dipnotta belirttiği gibi Hornby, bu mektubu okurun ilgisini çekeceğini düşündüğü için esere dâhil etmiştir. Tarih sıralamasına uymayan bir diğer mektup ise Temmuz 1860 tarihli 47. mektuptur. Hornby, mektuplarının çoğunu aile üyelerinden annesine, kız kardeşi Julia'ya ve kayınpederine göndermiştir. Hornby'nin en çok mektup gönderdiği arkadaşı ise İngiltere'deki komşusu Bayan Austin'dir. Hornby, dostları Bay Buckland, Bay Taylor ve Bayan Easthope'a da birer mektup göndermiştir.

Türkiye'ye gitmek üzere Londra'dan yola çıkan Hornby, ilk dört mektubunda İstanbul'a deniz yoluyla varış yolculuğunu anlatır. Tamamı annesine gönderilmiş olan bu mektuplar Paris ve Malta'dan gönderilmiştir. Hornby, 24 Ağustos 1855 tarihli, Paris'ten gönderdiği mektupta deniz yoluyla Calais'ye varıp oradan kara yoluyla Paris'e gidiş yolculuğundan söz eder. Daha sonraki mektuplarında yazdığına göre, Marsilya'dan yola çıkıp deniz yoluyla Korsika ve Malta'ya ardından İzmir ve Gelibolu'ya, oradan da İstanbul'a ulaşırlar. Hornby'nin İstanbul'dan yazdığı mektupları, Tarabya ve Ortaköy'den gönderilmiştir. Hornby ve eşi İstanbul'a ilk geldiklerinde o zamanlar Tarabya'da yer alan ve sahibinin adıyla Misseri Otel olarak anılan Hotel d'Angleterre'de konaklar. Daha sonra Ortaköy'de bir köşke yerleşirler.

Eserin Türkçe çevirisi *Kırım Savaşı Sırasında İstanbul* adıyla 2007 yılında Kerem Işık'ın çevirisiyle Kitap Yayınevi tarafından yayınlanmıştır. Aynı çeviri 2021 yılında Selenge Yayınları tarafından tekrar basılmıştır. Bu iki baskı karşılaştırıldığında yalnızca sözcük düzeyinde farklılıklar gösterdiği ve ilk yayınlanan çeviride yer alan editör notlarının dikkat çekici ölçüde daha fazla olduğu saptanmıştır. Metinde yer alan dipnotların, eserin özde çeviri olma özelliğini pekiştirdiği düşünüldüğünden, metnin 2007 basımı bu çalışmada inceleme metni olarak seçilmiştir. Özgün eserdeki resimlerin yer almadığı Türkçe çeviri 430 sayfadır ve kitabın sonunda belirli sözcükler, kavramlar, terimler ve isimlerin geçtiği sayfaları listeleyen bir dizin bulunmaktadır. Özgün eserde bulunan, yazar ve editör notlarını aktaran Türkçe çeviride editör notlarının yanı sıra çevirmen notları da yer almaktadır.

2. Gezi Yazıları, Yolculuk ve Çeviri

Hornby'nin mektupları, Osmanlı topraklarında kaldığı süre boyunca deneyimlerinden, gezip gördüğü yerlerden, tanıştığı insanlardan söz ettiği için gezi yazısı niteliği de taşımaktadır. Hornby'nin mektuplarının, ailesi ve yakın çevresiyle haberleşmesini sağlamasının, duygu ve düşüncelerini doğrudan aktarmasının yanında, yabancı bir kültür ve coğrafyada gezip gördüğü yerleri anlatması mektupların gezi yazısı niteliğini yansıtır. Mektupların seyahatname türünde önemli bir yer tuttuğunu belirten Gürsel Aytaç, seyahatlerin anlatıldığı mektupları "gezi mektupları" olarak nitelendirir (1995, s. 83). Gezi yazıları çeviribilim odağında incelendiğinde çeviri ile gezi yazısı arasında bir benzerlik kurmak mümkün olmaktadır. Bu benzerliğin temelinde hem çeviri metinlerin hem gezi yazılarının okuyucuyu farklı kültürlerle tanıştırmalarının yattığı söylenebilir (Bassnett, 1998). Susan Bassnett, "When is a Translation Not a Translation?" başlıklı çalışmada seyahat anlatılarının, okuyucusunun yabancı bir kültüre ulaşmasını sağlayan, bu yabancılığı dilsel farklılıklarla da hissettirebilen metinler olduğunu belirtir (1998, s. 34). Bassnett'e göre çeviri, ötekilik üzerine kurulu olan bu metinlerin kalbinde yer alır (1998, s. 39).

Bassnett *Literature of Travel and Exploration: An Encyclopedia* başlıklı eserin giriş bölümünde, seyahat anlatısında yazarların, gördüklerini kendi kültüründeki deneyimleri ve okuduklarıyla biçimlenmiş bir bakış açısıyla yazdıklarını belirtir. Seyahat yazarı da tıpkı bir çevirmen gibi aktaracaklarını okuyucuların aşına oldukları veya olmadıkları durumlara ve yerlere ulaşmalarını sağlamak üzere şekillendirmektedir. Bazen de roman veya anı türüyle aralarındaki sınırlar belirsizleşebilir ancak kendi kültürlerinden farklı olana odaklanmaları seyahat yazılarının değişmez bir özelliğidir (2003, s. xi).

Bassnett gezi yazıları ve çeviri arasında kurduğu benzerliğe "Traveling and Translating" (2004) adlı çalışmada da değinir. Bassnett'e göre çeviri, bir metni farklı bir dile aktarmakla birlikte aslında bir tür yolculuğa benzetilebilir. Çevirmen, kaynak metni incelerken farklı bir dil ve kültürün içine dalıp, o metnin özünü anlamaya çalışır. Bu süreç, adeta bir yolculuk gibi keşiflerle dolu bir serüvendir ve çevirmen, bu deneyimi kendi dilinde yeniden yaşar. Benzer şekilde, bir gezi yazısı da aslında bir tür çeviri gibidir. Bu sefer yazar yaptığı bir yolculuğun izlenimlerini gezi yazısına aktarır. Gezi yazıları, gezginin deneyimlerini

farklı bir dilde ve kültürdeki okuyucular için yeniden şekillendirirken, çeviri süreci gibi bir süreç içerisinde (Bassnett 2004, s. 68-70).

Sündüz Öztürk Kasar'ın Paris Göstergebilim Okulu'nun çalışmaları temelinde gerçekleştirdiği ve çeviri göstergebilimi olarak adlandırdığı çalışmaları çeviri incelemelerine yeni bir bakış açısı getirmiştir. İleride daha kapsamlı olarak üzerinde duracağımız çeviri göstergebilimi açısından ele alındığında Hornby'nin mektupları, yazıldıkları İngiliz dilinden farklı olarak, Türk dili ve kültürüne ait göstergeler içerir. Yabancı bir dil ve kültüre ait göstergeleri, kendi dil ve kültür bağlamına taşıması, yazarın bu göstergeleri bir tür çeviri işleminden geçirdiğini gösterir. Bu doğrultuda, eserdeki bu yabancı diyara ait göstergeler, Sündüz Öztürk Kasar'ın 2012 yılında yaptığı "Traduction de la ville sous le point de vue sémiotique: Istanbul à travers ses signes en trois langues" başlıklı yayında yeni bir kavram olarak öne sürdüğü özde çeviri bağlamında ele alınacak ve eserin Türkçe çevirisi yine Öztürk Kasar'ın geliştirmiş olduğu aslına çeviri kavramı çerçevesinde, özde çeviri eserle karşılaştırmalı ve betimlemeli bir şekilde incelenecektir. Kent göstergelerinin özde çeviri ve aslına çevirideki farklı yansımalarını belirlemek ve çevirmen tutumlarını analiz etmek için Eirlys Davies'in (2003) kültürel öğelerin çevirisi için sunduğu çeviri stratejilerinden yararlanılacaktır. Çalışmamızın amacı Hornby'nin Osmanlı topraklarında, Türk dili ve kültürüne ait göstergeleri İngiliz okura nasıl aktardığının ve bu göstergelerin aslına çevirisinde Türk okura nasıl sunulduğunun gösterilmesi ve böylece özde çeviri ile aslına çeviri metinlerde kent göstergelerinin geçirdiği dönüşümün ortaya konmasıdır. İnceleme metinlerine ve metinlerin karşılaştırılmasına geçmeden önce çalışmaya ışık tutan disiplinlerarası bakış açısı ve kavramsal çerçeve açıklanacaktır.

3. Disiplinlerarası Bir Bakış Açısı: Çeviri Göstergebilimi

Çalışmamızda, göstergebilim ve çeviribilim kavşağında konumlanan çeviri göstergebilimi ele alınacaktır. Çeviribilim, 20. yüzyıldan itibaren disiplinlerarası yaklaşımlarla özerk bir bilim dalı haline gelmiştir. Bu bağlamda göstergebilim, getirmiş olduğu yeni yaklaşımlarla, çeviribilimin disiplinlerarası doğasını besleyen alanlardan biridir.

Bulgar asıllı matematikçi ve makine çevirisi üzerine çalışmalar yürüten Alexandre Ludskanov'un *A Semiotic Approach to the Theory of Translation* (1975) başlıklı çalışması çeviriye gösterge kavramı üzerinden yaklaşmayı öneren ilk çalışmalardan biridir. Dinda L. Gorlée "semiotranslation" kavramını ortaya atarak bu iki disiplin arasındaki ilişkiye dikkat çeken bir diğer araştırmacı olmuştur (1994, s. 226). Gorlée, çeviribilim ve göstergebilimin ortak noktalarına değinerek her iki alanın da göstergelerin kullanımı, yorumlanması ve manipülasyonu ile ilgili olduğunu belirtmiştir (1994, s. 11). Peeter Torop (2000) da disiplinlerarası bir yaklaşımla çeviri etkinliğinin anlaşılmasında göstergebilimin katkı sağlayabilecek bir alan olduğuna işaret etmiştir. 2015 yılında *Punctum: International Journal of Semiotics* dergisinin "Semiotics of Translation, Translation in Semiotics" başlığıyla çeviri göstergebilimi özel sayısı yayınlanmıştır. Susan Petrilli bu dergide yayınlanan "Translation of Semiotics into Translation Theory, and Vice Versa" başlıklı çalışmada farklı disiplinler olsalar da göstergebilim ve çeviribilimin aynı süreçleri farklı yaklaşımlarla ele aldıklarını belirtir. Petrilli'ye göre çeviri süreci bir göstergenin başka bir gösterge tarafından yorumlanmasını içerdiğinden göstergebilimle bağdaşmaktadır. Göstergebilim ve çeviribilim göstergenin anlam oluşumu sürecinde farklı noktaları aydınlatarak birbirine katkı sağlayan alanlardır (2015, s. 96). Bu isimlerin dışında Umberto Eco, Paolo Fabbri, Cécile Cosculluela, Ubaldo Stecconi, Magdalena Nowotna göstergebilim ve çeviribilimi bir araya getiren çalışmalar sunmuşlardır. Cosculluela (1996), "Traductologie et sémiotique peircienne: l'émergence d'une interdisciplinarité" başlıklı doktora çalışmada Peirce'ün göstergebilim kuramları temelinde çeviribilim ile göstergebilim arasındaki ilişkiyi disiplinlerarası bir yaklaşımla incelemiştir. Cosculluela, 2003 yılında yayınlanan "Semiotics and Translation Studies: An

Emerging Interdisciplinarity" başlıklı makalesinde ise benzer konuları ele alarak göstergebilim ve çeviribilim arasındaki ilişkiyi irdeleyen çalışmalarını derinleştirmiştir. Çeviri olgusunun yine disiplinlerarası bir bağlamda ele alındığı Stecconi'nin (2006) "The Foundation of a General Theory of Translation: Built on the Semiotics of C. S. Peirce" başlıklı doktora tezinde de Peirce göstergebiliminden yararlanılmıştır. Stecconi bu çalışmasında çevirinin kendine has bir anlam üretme süreci olduğunu öne sürer (2006, s. 2). 2020 yılında *Punctum* dergisinde Paolo Fabbri, kendisiyle yapılmış bir söyleşide dilsel ve görsel dizgeler gibi farklı gösterge dizgeleri arasındaki çeviride anlam aktarımını içeren bir çevirinin olduğunu ve bu çevirideki anlam dönüşümlerinin incelenebileceğini belirtir (s. 315). Fabbri'nin bu görüşlerinin anlamın çeviride nasıl dönüşümlere uğradığını inceleyen çeviri göstergebilimi çalışmalarına katkı sağladığı söylenebilir. Dünyaca ünlü yazar ve göstergebilimci Umberto Eco da çeviri olgusu hakkında çalışmalar üretmiştir. Biçimsel göstergelerin ve sözceleme stratejilerinin çeviriye olabildiğince dâhil edilmesinin metnin geri çevrilebilirliğini arttırdığını dile getiren Eco, yalnızca anlam odaklı bir çeviride metnin üstanlatı niteliklerinin silinebileceğini belirtir (2025, s. 80-81). Metnin bu niteliklerinin çeviride yer alması özgün metnin taşıdığı duygu ve estetik deneyimin çeviri metnin okuruna yaşatılmasını sağlar (Eco, 2025).

Çeviri ile göstergebilimin ilişkilendirildiği çalışmalardan biri de doğumunun 100. yılında büyük dilbilimci Émile Benveniste'i anmak amacıyla 16-17 Mayıs 2002 tarihlerinde Yıldız Teknik Üniversitesi'nde düzenlenen *Söylem, Göstergebilim ve Çeviri* başlıklı iki günlük konferanstır. Bu konferansta Fransız göstergebilimci Jean-Claude Coquet, katılımcılara Benveniste'in söylem dilbilimi çizgisinde geliştirmiş olduğu özne göstergebilimi çalışmalarını sunmuş; eski öğrencisi Sündüz Öztürk Kasar ise özne göstergebilimini çeviriye uygulamayı öneren bir çalışma paylaşmıştır. Bu sunumlar 2003 yılında yayınlanan ve çeviri edimi ile özne göstergebilimini bütünleştirmeyi öneren *Discours, Sémiotique et Traduction* (Söylem, Göstergebilim ve Çeviri) başlıklı kitapta toplanmıştır (Coquet ve Öztürk Kasar, 2003). Coquet'nin özne göstergebilimi yaklaşımını çeviriye uygulayan bir başka araştırmacı da Paris'te INALCO adlı Doğu Dilleri ve Uygarlıkları Ulusal Enstitüsü'nde öğretim üyesi ve aynı üniversiteye bağlı Doktora Okulunun Müdürlüğünü yapmış olan Prof. Dr. Magdalena Nowotna'dır. Nowotna 2002 yılında yayınladığı *Le sujet, son lieu, son temps. Sémiotique et traduction littéraire* [Özne, Yeri, Zamanı. Göstergebilim ve Yazınsal Çeviri] başlıklı kitabından itibaren günümüze değin yaptığı tüm çalışmalarda Coquet'nin görüngübilimsel göstergebilim bakış açısından yararlanarak Polonyalı yazar ve şairlerin metnlerinin Fransızcaya çevirileri üzerine incelemeler ve eleştiriler yapmıştır. Nowotna 2021 yılında yayınladığı *La Perception et la Forme. Comment traduit-on ?* [Algı ve Biçim. Nasıl Çeviriyoruz?] başlıklı son kitabında, benimsediği bu "bakış açısının algılayan, konuşan, yazar, çeviren, dil hammaddesini temellendiren ve düzenleyen, söylemini biçimlendirip onun yükümlülüğünü taşıyan öznenin önceliği üzerine kurulduğunu" belirtir (s. 9).

Göstergebilim ve çeviribilim kavşağında ele alınan çeviri etkinliği çalışmaları Öztürk Kasar'ı kentin anlamlandırılması ve edebiyattaki temsili söz konusu olduğunda iki göstergebilim alanı arasında da disiplinlerarası bir iş birliğine yöneltmiş ve kent göstergelerinin dilden dile aktarımını kent göstergebilimi ve çeviri göstergebilimi ortak bağlamında ele almaya teşvik etmiştir. Bu bağlamda, Öztürk Kasar'ın önermiş olduğu kent göstergelerinin sınıflandırması ile çeviri çözümlemesi için bir kavramsal çerçeve sunan özde çeviri ve aslına çeviri kavramlarına yer verilecektir.

3.1. Gösterge ve çeviri kuramları ışığında kentin anlamlandırılması

Kente ait göstergeleri okuma ve çözümleme amacı taşıyan kent göstergebilimiyle ilk ilgilenen araştırmacılardan biri Roland Barthes'dır. Gösterge kavramını çok geniş bir açıdan ele alan Barthes, anlam

taşıyan her şeyin göstergebilimin konusu olduğunu savunur. Barthes'a göre, genel olarak insanın yaşam alanı anlam taşır ve yaşadığı şehirler de anlam taşıyarak bir söylem oluşturur (1993, s. 173-174). Bu bağlamda Barthes, göstergebilimden yararlanarak şehir okuması yapmak üzere bir kent göstergebilimi oluşturmayı amaçlar. Roland Barthes, şehrin dilini çözümlemek için kent göstergebiliminin yöntemlerinden nasıl yararlanılabileceğini şu ifadelerle açıklar: “şehir metnini birimlere ayırmak, ardından bu birimleri biçimsel sınıflara dağıtmak, üçüncü aşamada da bu birimler ile örnekçelerin birleşim ve dönüşüm kurallarını bulmak olabilir” der (Barthes, 1993, s. 176-177).

Barthes'a göre, şehrin anlam taşıyan, aynı zamanda işlevsel bir uzam olması anlambilimsel yaklaşımları gerekli kılar. Barthes, Amerikalı şehir planlamacısı Kevin Lynch'in *Kent İmgesi* adlı eserinde sunduğu çalışmanın şehrin dilinin çözümlemesi konusunda anlambilimsel yaklaşıma en yakın çalışma olduğu görüşündedir (1993, s. 175). Lynch'in kentlerin bir metin gibi okunabileceği düşüncesi, Barthes'ın Eifel Kulesi incelemesinde de görülebilir. Barthes, Kule'yi bir anıt, bir köprü ve son olarak kulenin simülasyonları olan, kopyalanıp çoğaltılan biblolar ve hediyelik süsler olarak okuyarak üstlendiği anlamları ve simgeleri açıklar (Barthes, 2015). Barthes, “Göstergebilim ve Şehircilik” adlı çalışmasında toplumun ve bireyin şehir yaşamıyla kurduğu etkileşimi, şehrin okunması ve çözümlemesi gereken bir ögesi olarak ele almıştır. Şehir yaşamını göstergebilimsel bir yaklaşımla ele alan Barthes, şehrin simgesel ve göstergesel boyutuna odaklandığı, kent sakinlerinin zihinlerinde oluşan kent imgesinin anlam bileşenlerine ayrıldığı bir çözümleme önermiştir. Öztürk Kasar, Barthes'ın gösterge kuramı çerçevesinde ele aldığı kent olgusunun incelenmesine dilden dile aktarılan kent göstergeleri bağlamında çeviri göstergebilimi çerçevesini de dâhil etmiştir. Kenti ve çeviriyi inceleyen bütünlük göstergebilim bakış açısından bakarak kenti çok katmanlı bir gösterge dizgesi olarak değerlendirmiş ve kenti temsil eden göstergeleri üç ana başlıkta toplayan bir sınıflandırma önermiştir.

3.2. Çok katmanlı bir gösterge dizgesi olarak kent ve kent göstergelerinin sınıflandırılması

Öztürk Kasar, kent olgusuna bir göstergebilimci olarak bakmanın sonucunda kentin “doğal uzam, yönetsel uzam, toplumsal uzam, kültürel uzam, duygu durumsal uzam” (2020, s. 9) olarak farklı katmanlarda nasıl anlam ürettiğini incelemiştir. Kent, öncelikle bir coğrafya üzerinde yer aldığından doğal bir uzamdır. Bu uzamı oluşturan dağ, ova, deniz, göl, nehir gibi coğrafi oluşumları adlandıran yer adları, su adları kente özgüdür ve kentin coğrafi kimliğini belirler. Kentin ilçe, mahalle, cadde ve sokakları ile valilik, belediye, emniyet, okul, hastane, postane, banka gibi kamu kurumları ve bu birimlere ait özel adlar ise kentin yönetsel uzamıyla ilişkilidir. Toplumsal uzam kent sakinlerinin birlikte vakit geçirebilecekleri ortak mekânlar olarak düzenlenmiştir; parklar, meydanlar, pazarlar, eğlence yerleri, ibadet mekânları, alış-veriş merkezlerinden oluşur. Kültürel uzam, bir kenti diğerlerinden ayıran en baskın özelliklerinden biridir. Kent sakinlerinin günlük yaşamını ilgilendiren yeme-içme, giyinme, yaşam alanlarının düzenlenişi ve ulaşımın yanında gelenek ve görenekler, sanatsal ve kültürel etkinlikler kentin kültürel uzamını oluşturur. Kent ayrıca içinde yaşayanların ya da içinden gelip geçenlerin duygularına da hitap eder. Kentin bu özelliği kentin duygu durumsal uzamını oluşturur. Kent sakinleri ve kent ziyaretçileri kent ile olumlu ya da olumsuz bir ilişki kurarlar. Kent ile kurulan bu ilişki olumlu olduğunda kent “esenklikli”dir ancak olumsuz ise kent “esenkliksiz” bir uzam olarak görünür. Bazı kişiler kente kayıtsız da kalabilirler. Bu durumda kent onlar için “ne esenklikli ne de esenkliksiz” bir uzamdır (Öztürk Kasar 2020, s. 9).

Öztürk Kasar, bu bakış açısından hareketle kenti temsil eden göstergeleri kendi içinde alt başlıklara ayrılan üç ana başlıkta toplamıştır:

1. Özel ad göstergeleri:
 - a. Yer adları ve su adları
 - b. Kişi adları, lakapları ve unvanları
 - c. Kurum ve işletme adları
2. Tarihsel göstergeler:
 - a. Tarihî anıtlar
 - b. Tarihî olaylar
 - c. Tarihî şahsiyetler
3. Kültürel göstergeler:
 - a. Toplumsal yaşam ve günlük alışkanlıklar
 - b. Ev yaşantısı ve düzeni, mobilyalar ve dokumalar
 - c. Yemek kültürü
 - d. Giysiler, şapkalar ve diğer aksesuarlar
 - e. Ulaşım araçları
 - f. Ölçü birimleri (Öztürk Kasar, 2012, s. 270-271; Öztürk Kasar, 2020, s. 10)

Bu çalışmada Hornby'nin *Constantinople During Crimean War* adlı eserinden ve Türkçe çevirisinden elde edilen örnekler yukarıda belirtilen sınıflandırma doğrultusunda incelenecektir. Örneklere geçmeden önce özde çeviri ve aslına çeviri kavramlarına değinilecektir.

3.3. Özde çeviri ve aslına çeviri kavramları

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Hornby'nin mektupları İngilizce yazılmış olmalarına rağmen Türk dili ve kültürüne ait unsurlar barındırmaktadır. Bu durum, mektuplar İngiliz dil ve kültür dizgesi içinde özgün bir eser olarak konumlansa da okurlarında bir çeviri metin okuyormuş hissi uyandırabilir. Öztürk Kasar bu tür metinler için yeni bir kavram olarak özde çeviri kavramını öne sürmüştür. Bu kavramı ilk kez 2012 yılında Almanya'da basılan Fransızca bir yayınında "traduction en filigrane" (2012, s. 268) terimini üretmekle adlandırmış, daha sonra da bu terimi Türkçeye "özde çeviri" (2020) olarak aktarmıştır. Bu yeni kavram "yayınlanmış olduğu yerel dil bağlamında özgün eser olarak üretilmiş ancak özünde zihinsel bir çeviri işleminin yer aldığı" (Öztürk Kasar, 2020, s. 3) metinlere işaret eder.

Öztürk Kasar, özde çevirilerin çıkış yeri ve doğrultusuna göre "öz bağlamdan yabancı bağlama giden özde çeviriler" ve "yabancı bağlamdan öz bağlama giden özde çeviriler" olmak üzere iki türde gerçekleşebileceğini belirtir. Yabancı bağlamdan öz bağlama doğru giden özde çevirilerde yazar, yabancı bir dil ve kültürü kendi dil ve kültürüne taşımaktadır. Öztürk Kasar'ın ortaya koyduğu ikinci tür özde çeviri olan "öz bağlamdan yabancı bağlama giden özde çeviriler" ise yurt dışında yaşayan yazarların ait olduğu kültürü ve dili yabancı bağlama taşıyan özde çeviri metinleridir (Öztürk Kasar, 2020, s. 4).

Her iki özde çeviri türünde de yazar metnini oluştururken iki farklı dil ve kültür arasında zihinsel bir çeviri işlemi gerçekleştirir. Ancak her dilin kendisine ait bir kavram dünyası olduğundan bu geçiş sorunsuz bir şekilde gerçekleşmez. Özde çevirmenin gerçekleştirdiği zihinsel çeviri işlemi metinde bir iz bırakır (Öztürk Kasar, 2020, s. 21). Özde çeviri metinlerdeki çeviri izlerini kâğıt paraların filigranına benzeten Öztürk

Kasar, tıpkı bu filigranın görülmesi için ışığa tutulmasının gerektiği gibi özde çeviri metinlerdeki zihinsel çeviri izlerini görebilmek için mercek altına alınması gerektiğini söyler (Öztürk Kasar, 2020, s. 3-4).

Bir özde çeviriyi kendi dil ve kültür bağlamına döndüren çeviriler ise yine Öztürk Kasar tarafından “aslına çeviri” olarak adlandırılmıştır. Aslına çeviri, özde çeviri ürününün kaynağındaki dil ve kültüre dönüşü sağlayan çeviridir ve bir anlamda, aslına çevirenin ürettiği metnin, özde çevirmenin zihnindeki yazılmamış özgün metni temsil etmesi beklenir. Bu kavramların etrafında gelişmiş bir diğer kavram da “dolaylı özde çeviri” kavramıdır. Özde çeviri metinlerin, yansıttığı dil ve kültür dışındaki dillere yapılan çevirileri bu kapsamda incelenir (Öztürk Kasar, 2020, s. 7).

Öztürk Kasar'ın geliştirmiş olduğu ve birçok bütüncü üzerinde incelediği “özde çeviri” ve “aslına çeviri” (2012; 2020; 2021; 2022; 2023) kavramları çeviribilim alanında araştırmacılar tarafından farklı metin türleri üzerinde kullanılmıştır. Bu çalışmalarda (Öztürk Kasar ve Gülmüş Sırkıntı, 2021; Öztürk Kasar ve Çelik, 2021; Tuna, 2020; Çelik, 2021; Gülmüş Sırkıntı, 2021; Tuna ve Çelik, 2021; Tuna ve Çelik, 2022; Gülmüş Sırkıntı, 2023; Sancaktaroğlu Bozkurt ve Sönmez Dinçkan, 2024; Öztürk Kasar, Güneş ve Sarı, 2024; Göbel, 2004; Çelik, 2025; Demirci ve Tekin Çetin, 2025) farklı yazarlara ait ve farklı dillerde üretilmiş metinlerden oluşan bütüncüler ele alınmış ve içerdikleri zihinsel çevirinin izleri sürülerek özde çeviri ve aslına çeviri nitelikleri irdelenmiştir.

Öztürk Kasar 2024 yılında yayınlanan, “Typologie des traductions en filigrane au prisme de la sémiotraductologie” başlıklı çalışmasında özde çevirilere yönelik altı kategorili bir tipoloji önermiştir. Bu tipoloji çalışması özde çeviri metinlerin birçok açıdan değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Çalışmamızın temel inceleme metni olan *Constantinople During the Crimean War* adlı yapıt bu tipoloji çerçevesinde ele alınacak ve değerlendirilecektir.

4. Özde Çeviri Sınıflandırması Çerçevesinde *Constantinople During Crimean War*

Bu bölümde, Hornby'nin mektupları, Öztürk Kasar'ın (2024) özde çevirileri sınıflandırmak için önermiş olduğu altı kategoriye göre değerlendirilmiştir.

1. Birinci kategori, özde çevirilerin çıkış yerine ve doğrultusuna göre tasarlanmıştır. Daha önce değinmiş olduğumuz gibi Öztürk Kasar (2020) özde çevirilerin çıkış yönü ve doğrultusuna göre “öz bağlamdan yabancı bağlama giden özde çeviriler” ve “yabancı bağlamdan öz bağlama giden özde çeviriler” olmak üzere iki kategoriye ayrıldığını belirtmektedir. Buna göre, çalışmamızın inceleme metni “yabancı bağlamdan öz bağlama giden özde çeviri” kategorisine girmektedir. Hornby'nin mektupları, bu kategorideki metinlerde görüldüğü gibi, yazarın yabancı olduğu bir dil ve kültürü, yani Türk dili ve kültürünü yazarın anadili olan İngiliz diline aktarır.

2. Özde çevirileri sınıflandıran ikinci kategori, bu metinlerin üretim motivasyonları ile ilgilidir. Öztürk Kasar, özde çeviri üretiminin kökeninde hem tutkulu hem de akılcı birçok güdü bulunabileceğini, bu güdülerin olumlu, olumsuz veya tarafsız olabileceğini ve farklı amaçlara yönelebileceğini belirtmiştir (2024, s. 9). Hornby, gezi mektuplarından oluşan özde çevirisinde, mektup türüne özgü bir biçimde duygu ve düşüncelerini doğrudan aktarmaktadır. Bu doğrultuda, Hornby'nin mektuplarının hem tutkulu hem de akılcı güdülerle üretildikleri sonucuna varılabilir. Osmanlı topraklarındaki deneyimlerini, hayatındaki gelişmeleri mektuplarında anlatan Hornby'nin temel yazma motivasyonu olarak ailesi ve dostlarıyla haberleşme isteği olabilir. Öztürk Kasar bu kategoride özde çevirilerin “olumlayıcı özde çeviri / değilleyici özde çeviri / betimleyici özde çeviri / nostaljik özde çeviri/ öykünmecî özde çeviri / düzeltici özde çeviri / öğretici özde çeviri” (2024, s. 10-12) gibi türlere de ayrılabilceğini belirtir. Hornby'nin mektuplarına

üretim motivasyonu açısından baktığımızda mektupların genel olarak olumlayıcı, betimleyici, düzeltici ve öğretici nitelikte olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Hornby, mektuplarında, Türk kültürü ile ilgili olarak öğrendiklerini ve gündelik yaşam üzerine yaptığı gözlemlerini anlatmıştır. Ramazan ayında Karagöz gösterisi izleyen yazar Karagöz gösterisinin nasıl yapıldığını ve gösteride yer alan karakterleri anlatır. Mektuplarda değindiği bu konular yazarın motivasyonlarından birinin öğreticilik olduğunu düşündürür. Hornby ayrıca, İstanbul'da vakit geçirdikçe Türkçe öğrenir, öğrendiği sözcükleri ve deyimleri kimi zaman çevriyazı (transkripsiyon) yöntemiyle duyduğu biçimde aktarmakla yetinirken kimi zaman da İngilizce açıklamalarıyla birlikte kullanır. Hornby'nin bu aktarımları da özde çeviri metninde, yabancı bir dil ve kültür hakkında öğretici olma amacını taşıdığını gösteren örnekler olarak nitelendirilebilir.

Hornby'nin mektuplarında kendinden önceki gezginleri düzeltme isteği de bir üretim motivasyonu olarak görülür. Yazarın kendinden önceki gezi yazılarında gördüğü hatalardan ve yaptığı düzeltmelerden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

Yazar, Türkiye hakkında yazılan kitaplarla ilgili şu yorumu yapar: "Tek bir şey beni çok şaşırtıyor, o da Türkiye'yle ilgili tüm kitapların çoğunu istila eden abartı. Bu kitapları okusanız, Türklerin işsiz, ama mutlu; fakir, ama hoşnut olduklarını sanırsınız. Oysa gerçek durum ne kadar da farklı! Size bir zamanlar bahsettiğim Amiral Slade'in kitabının da gerçekleri çarpıtan, ama kulağa hoş gelen bazı kitaplar kadar tanınmış olmasını dilerdim." (Hornby, 2007, s. 127)

26. Mektup Hornby'nin Osmanlı hakkındaki diğer anlatılara gönderme yaptığı mektuplardan biridir. Diğer gezi yazılarında kadınların mezarlarının olmadığını söylendiğine değinir ve bu bilginin doğru olmadığını belirtir (Hornby, 2007, s. 181).

60. Mektupta Hornby, tam olarak bir düzeltmeden söz edilemese de diğer gezginlerden farkını vurgular. Diğer gezginlerin perişanlık ve sefalet gördüğü yerde, kendisinin burayı Batı'daki korkunç ilerlemenin aksine "Eski Dünya"ya ait güzellikleri yansıtan bir yer olarak gördüğünü söyler. Yine de bu görüşünü iddialı bir şekilde savunmaz, bunun sadece kendi izlenimi olduğunu vurgular (Hornby, 2007, s. 389-390).

Bunların dışında Hornby, mektubu gönderdiği kişinin ilgisini çekebileceğini, onu neşelendireceğini düşündüğü için de yazdığını belirtir. Örneğin yolculuk sırasında yaşadıklarını annesine ayrıntılı bir biçimde dört mektupla anlatırken (2007, s. 21), savaş hakkında haberler verirken (2007, s. 50), kız kardeşine eski bir kilisede gördüklerini ve rahibin anlattıklarını ayrıntılar vererek aktarırken (2007, s. 394), yazma amacını bu şekilde açıklar. Hornby, yazmaktaki bir diğer motivasyonu olarak mektup yazmanın can sıkıntısına iyi gelmesini gösterir. 57. mektubunu "Yalnızken en büyük zevkim, hoşuma giden her şeyi kâğıda dökmek" (2007, s. 375) ifadeleriyle bitirir. 35. mektubu ise, "Size yazmayı iş edindiğim bu mektuplar da olmasa ne yapardım? Belki de buradaki yaşlı Rum kadın Fortunata gibi iç geçirerek ve uyuklayarak yol kenarında oturdum ya da bir dişi dervişe dönüşüp büyücülük ve kara büyülerle uğraşırdım" (2007, s. 243) sözleriyle sonlandırmaktadır. Yazarın mektup yazmasının bir diğer nedeni de gördüklerini kayıt altına almak istemesidir. Yazma isteğini bu şekilde açıkladığı aşağıdaki alıntıda Hornby, sık sık belirttiğinin aksine bu sefer yazdıklarının mektup alıcısı için ilgi çekici olmayabileceğini söyler. "Bu uzun mektubumdan dolayı yorgun düştüğüm için artık iyi geceler demek zorundayım, bu mektubun senin ilgini çekeceğinden bile emin değilim. Her zaman o kadar çok anlatacak şeyim oluyor ki, belki senin neden hoşlanacağını düşünmeden aklıma ilk geleni yazmaya başlıyorum" (2007, s. 155).

Yazarın bahsettiği bu yazma motivasyonlarının özde çevirisinin mektup türünde olmasıyla ilişkili olduğu düşünülebilir. Hornby'nin mektupları, mektup türüne özgü bir şekilde alıcısına özel bir yazım amacının yanı sıra yazarın ruhsal durumundan samimiyetle bahsettiği bir anlatıma sahiptir.

3. Öztürk Kasar'ın önerdiği üçüncü kategoriye göre özde çeviriler metin türlerine göre yazınsal, yarı yazınsal ve yazınsal olmayan özde çeviriler olarak sınıflandırılmaktadır (2024, s. 12). Bu çalışmada ele alınan inceleme metninde yer alan mektuplarda daha önce de belirtilmiş olduğu gibi İngiliz yazar, Osmanlı topraklarında geçirdiği yılları, oradaki gözlemlerini ve deneyimlerini anlatmıştır. Bu doğrultuda, inceleme metni, mektuplardan oluşan gezi yazısı olarak nitelendirilebilir. Mektubun insanların uzaktaki tanıdıklarıyla dertleşmek, onlara içlerini dökmek ve haberleşmek için kullanılması 16. yüzyıldan itibaren yaygınlaşmış, 17. yüzyılda ise mektup, bir yazın türü olarak gelişmeye başlamıştır (Tuncel, 1974, s. 11). *Travel Literature and the Evolution of the Novel* adlı çalışmasında, Percy G. Adams da mektubun romanlardan çok daha önce gezi yazılarında yaygın olarak kullanıldığını belirtir (1983, s. 172).

4. Dördüncü kategoride, özde çeviriler, anlatılan olaylar karşısında metnin zamansallığına göre sınıflandırılır. Öztürk Kasar bu kategoride özde çevirilerin söylem zamanı ile öykü zamanının çakıştığı eşzamanlı özde çeviri ile söylemin geçmişte kalan bir öykü zamanını ele aldığı artzamanlı özde çeviri olarak sınıflandırılabilir (2024, s. 14). Yazar mektuplarında yaşadığı güncel olayları ve deneyimleri anlattığından mektuplarda söylem zaman ile öykü zaman çakışmaktadır. Bu nedenle inceleme metni eş zamanlı özde çeviri olarak sınıflandırılabilir.

5. Öztürk Kasar özde çeviri metinlerin gönderme yaptığı kent, bölge ya da ülkenin birden fazla olup olmamalarına göre tekli özde çeviri ve çoklu özde çeviri olmak üzere iki türe ayrılabilir (2024, s. 15). Hornby, İstanbul'a gelirken Paris, Marsilya, Korsika, Malta'dan geçerek İzmir'e varır. İzmir'den İstanbul'a doğru giderken Çanakkale'ye ve Gelibolu'ya uğrarlar. İstanbul'a vardktan sonra ise Kırım, Balaklava, İzmit ve Maltepe'ye geziler yapar. Hornby ve eşi, bir ay kadar da Büyükkada'da kalırlar. Bu nedenle Hornby'nin özde çevirisi birçok kente yer verdiği için çoklu özde çeviri olarak adlandırılabilir. Yine de odak noktası kitabın başlığının da belirttiği gibi İstanbul şehridir.

6. Altıncı kategoride, özde çeviriler kapsamı açısından iki farklı türde sınıflandırılır. Birinci türdeki özde çeviriler metnin bütününde görüldüğünden bütüncül özde çeviri olarak nitelendirilir. İkinci durumda ise metnin tümünde olmasa da önemli bir bölümünde özde çeviri niteliği görülen eserler kısmî özde çeviri örneği oluştururlar (Öztürk Kasar, 2024, s. 16). Kapsamı açısından metnin bütünü özde çeviri niteliğinde olduğundan Hornby'nin mektupları, bütüncül özde çeviri kategorisine girmektedir.

5. Emelia Bthyna Hornby'nin *Constantinople During Crimean War* Adlı Özde Çevirisi ile *Kırım Savaşı Sırasında İstanbul* Adlı Aslına Çevirisinin Karşılaştırmalı Okunması

Bu çalışmada, Lady Hornby'nin *Constantinople During Crimean War* adlı eserindeki kenti temsil eden göstergeler çeviri göstergebilimi ve kent göstergebilimi çerçevesinde, Öztürk Kasar'ın (2024) önermiş olduğu sınıflandırmaya başvurarak çözümlenmektedir. Osmanlı topraklarında geçirdiği yıllarda hem Kırım Savaşı'na hem de Batı'ya dönük modernleşme hareketleri kapsamında Tanzimat Dönemi (1839-1876) reformlarına tanıklık eden Hornby, savaş dönemini ve değişmekte olan kent profilini mektuplarına yansıtmıştır. Bu bağlamda Hornby'nin mektupları, kent göstergeleri bakımından zengin bir kaynak sunmaktadır.

Osmanlı modernleşmesinde önemli bir yere sahip olan Tanzimat Fermanı ve Kırım Savaşı, Osmanlı'nın sosyal hayatına birçok değişim getirmiştir (Tanpınar, 2007, s. 128). Mektuplarda Hornby'nin, Tanzimat Dönemi'nde başlatılan Batılılaşmanın getirdiği hızlı bir toplumsal değişimden söz ettiği görülür. Hornby,

mektuplarında kılık kıyafetteki değişimden biraz da hoşnutsuzlukla bahseder. Hornby, sosyal yaşam ve giyim kuşamda yaşanan hızlı değişimi taklitçilik ve özünden sapma olarak değerlendirir (2007, s. 121). Hornby'nin bu yorumlarıyla Doğu'nun farklılığına değer veriyor gibi görünse de eleştirel bir tavrı olduğu da görülmektedir. Hornby, sarık ve sakal gibi geleneksel unsurları savunarak modern fesi ve sakal kesimini, Türklere yakışmadığını düşünerek eleştirir (2007, s. 181). Balolarda şampanya içip gazozlu su anlamına gelen "eau gazeuse" içtiklerini söyleyen paşaların bu tavrını kurnazca bulur. Mektubunda, bu değişimin devam etmesi halinde Doğu'nun yalnızca ressam Priziosa'nın tablolarında görülebileceğini yazan Hornby'nin (2007, s. 186-187), Doğu'yu, egzotik ve farklı havasının korunması gereken bir sanat eseri veya arada kafa dinlemeye gidilecek bir "yer" olarak gördüğü söylenebilir. Jale Parla (1985) 19. yüzyıl İngiliz seyahatnamelerini ve bu seyahatnameler üzerinden Avrupa'da Doğu mitinin değişimini inceler. Parla Doğu miti dendiği zaman 19. yüzyıl Avrupa romantiklerinin Doğu'ya yönelişlerindeki heyecanlı arayışın akla geldiğini söyler (1985, s. 9). Romantik bir yaklaşımın hâkim olduğu bu dönemde Doğu olağanüstülüğün, görkemin ve düşsellik arayışının sembolü olmuştur (Parla, 1985, s. 27). Bu düşsellik arayışını Hornby'nin mektuplarında da görmek mümkündür. Hornby, Büyükkada'dan gönderdiği mektuplarda, adeta "Eski Dünya"ya ait bir yer olan Büyükkada'da Batı'nın hengâmesinden uzakta, sakin ve huzurlu bir hayat sürdüğünü anlatır (2007, s. 389).

Tanzimat Fermanı kapsamında yapılan yenileşme hareketlerinden biri de kent modernleşmesidir. Modernleşme hareketlerinin kente yansması, Batılı anlamda bir kent planlamasıdır. Yapılan reformlarla mevcut kent görünümünün aksine Batı kent modeline göre bir şehir düzenlemesi; geniş cadde ve rıhtımların açılması, yollarda ve sokaklarda düzenlemeye gidilmesi hedeflenmiştir (Yerasimos, 1999, s. 1-2). Şehirde yapılan bu düzenlemelerden Hornby'nin de mektuplarında bahsettiğini görürüz. Hornby 22. mektubunda olduğu gibi zaman zaman bozuk yollardan ve büyük çöp yığınlarından şikâyet eder (2007, s. 153). Bunun yanında Dolmabahçe Sarayı'na giden yeni yoldan ve ışıklandırılan sokaklardan büyük memnuniyet duyar (Hornby, 2007, s. 180).

Öztürk Kasar yazarın yabancı kültüre ait göstergeleri kendi okuyucusuna aktarırken bir dilden diğerine bir kültürden diğerine geçiş yaptığı bir tür zihinsel çeviri işlemi gerçekleştirdiğini belirtir (2020, s. 3). "Ancak farklı dillere ait olan kavram dünyaları birbiriyle örtüşmediğinden bu geçiş sorunsuz değildir. Dolayısıyla, özde çevirmenin zihinsel olarak gerçekleştirdiği çeviri işlemi sonucunda ürettiği metinde bu çeviri işleminin izleri kalır" (Öztürk Kasar, 2020, s. 21). Aşağıda ele alacağımız örneklerde göstergelerin bu düşünsel yolculuktaki çevrimini irdeleyeceğiz. Özde çeviri ve aslına çeviri metinlerde yer alan kente ait göstergelerin geçirdiği dönüşümlerin ortaya konması amacıyla örnekler Eirlys Davies'in (2003) önermiş olduğu stratejiler kapsamında değerlendirilecektir.

5.1. Özde çevirmen ve aslına çevirenin çeviri uygulamalarının Eirlys Davies'in çeviri stratejileri bağlamında değerlendirilmesi

Davies (2003) Harry Potter romanlarındaki kültürel unsurların çevirilerini incelediği çalışmasında koruma, ekleme, çıkarma, genelleştirme, yerelleştirme, dönüştürme ve yaratma stratejilerini önermiştir. Kaynak metinde yer alan kültürel bir öğenin çevirisi için hedef kültürde yakın eşdeğeri olabilecek bir karşılığının bulunmadığı durumlarda Davies, koruma (2003, s. 73) stratejisine başvurulabileceğini ifade eder. Davies'e göre koruma stratejisinin belirsizlik yaratacağı yerlerde çevirmen metin içinde veya dipnot yoluyla açıklamada bulunarak ekleme (2003, s. 77) stratejisi uygular. Kaynak metindeki kültürel unsurun erek metne aktarılmasını Davies çıkarma (2003, s. 79) stratejisi olarak adlandırır. Genelleştirme stratejisini kaynak metindeki kültürel bir öğenin hedef dile daha genel bir şekilde aktarılması olarak açıklayan Davies, bunun kaynak metindeki kültüre özgü öğelerin erek metne aktarılırken daha genel ve yansız öğeler ile

değiştirilmesi ile sağlanacağını ifade eder (2003, s. 83). Davies'in kaynak metindeki kültüre özgü öğelerin hedef dilin kültürüne özgü öğelerle aktarılması olarak tanımladığı yerelleştirme (2003, s. 84) stratejisinde, genelleştirme stratejisinin aksine, kültürel unsurların genelleştirilerek aktarılmasından doğan anlam kayıplarının önüne geçilmesi amaçlanır. Davies'in öne sürdüğü dönüştürme (2003, s. 86) stratejisinde ise kaynak metne, genelleştirme ve yerelleştirme stratejilerinde görülenden daha büyük bir müdahale söz konusudur. Davies, çevirmenin kaynak metinde bulunmayan bir kültürel unsurunu erek metinde kullanmasını yaratma (2003, s. 88) stratejisi olarak adlandırır.

5.1.1. Özel ad göstergeleri sınıfından örneklerin incelenmesi

Öztürk Kasar'ın kent göstergelerini üç ana sınıfta toplandığını ve bunları daha sonra alt sınıflara ayırdığını görmüştük (2012, s. 270-271; 2020, s. 10). İlk sınıfı oluşturan özel adlar kendi içinde yer adları ve su adları; kişi adları, lakapları ve unvanları ile kurum ve işletme adları olarak ayrılmaktadır. Aşağıda bu sınıfa giren örnekler incelemeye alınacaktır.

Örnek 1.

Hornby, 4. mektubunda annesine İstanbul'a doğru yaptıkları deniz yolculuğunu anlatır. Yolculuk yaptıkları vapurun duraklarından biri Gelibolu'dur. Hornby, vapur Çanakkale Boğazı'ndan geçerken gördüğü manzarayı betimler ve öğrendiği tarihî bilgileri aktarır.

Tablo 1. Yer Adları: Çanakkale Yer Adının Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam	Çözümleme Öğeleri
Özde Çeviri, Hornby, 1863, Letter 4, p. 27	The Turks call the town of the Dardanelles, Channahalis.	the town of Dardanelles, Channahalis.
Aslına Çeviri, Hornby, 2007, Mektup 4, s. 38	Türkler bu kasabaya Çanakkale adını vermişler.	Çanakkale

Örnekte görüldüğü gibi Hornby, Çanakkale yer adını aktarırken göstergeyi duyduğu gibi ve İngilizce sesletime uygun şekilde yazmıştır. Hornby'nin bu aktarımı, söz konusu yerin Batılı okur için daha kolay okunabilir olmasını sağlamıştır. Hornby ismin özünü koruma gayretinde bulunduğundan, yabancı bir coğrafyaya ait bu yeri Davies'in "koruma" (2003, s. 73) stratejisi ile metnine taşımıştır. Hornby'nin yaptığı bu aktarım Batılı okur için okumayı kolaylaştırırsa da tek başına bir anlam ifade etmeyeceğinden "ekleme" (Davies, 2003, s. 77) stratejisi ile, "Çanakkale Boğazı"nın Batı'da bilinen adı olan "Dardanelles" birimini de anlatısına eklemiştir. Hornby'nin, söz konusu göstergeyi Batı'da bilinen adıyla anması, yazarın gerçek anlamda bir çevirmen gibi hareket ettiğini göstermektedir.

Aslına çeviride, çevirmen Kerem Işık, Hornby'nin İngilizce çevriyazı ile "Channahalis" biçiminde aktardığı göstergeyi Türkçeye uygun olarak "Çanakkale" biçiminde aktarmıştır. Bu aktarımla çevirmen söz konusu göstergeyi oluşturulduğu dil ve kültür bağlamına taşıyarak aslına çevirmeyi tercih etmiştir. Dolayısıyla gösterge özüne dönerken "yerelleştirme" (Davies, 2003, s. 83) stratejisi uygulanmış olmaktadır. Bununla birlikte, özde çeviriye eklenen "the town of Dardanelles" açıklamasının, aslına çeviride yer almadığı görülmektedir. Bu çeviri tercihinde aslına çevirenin "çıkarma" (Davies, 2003, s. 79) stratejisi uyguladığı görülmektedir. Her ne kadar, Türk okur için Çanakkale'nin konumunu belirten bu eklemeye ihtiyaç duyulmayacağı düşünülse de bu birimin aslına çeviride yer almaması Hornby'nin mektuplarının özde çeviri niteliğinin silinmesine neden olmuştur.

Örnek 2.

21. mektubunda Hornby, temizlikçi olarak işe aldığı yaşlı bir Ermeni kadından bahseder. Hornby, yaşlı kadına kendisinin yaptığı gibi, yerleri eğilerek silmesi gerektiğini söylediğinde yaşlı kadın Hornby'ye karşı çıkar. Aralarında geçen konuşmada Ermeni kadın Hornby'den "kokona" olarak söz eder.

Tablo 2. Lakaplar: Kokona Sözbiriminin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam	Çözümleme Öğeleri
Özde Çeviri, Hornby, 1863, Letter 21, p. 158	"Tell the Cocona," she said, "that we never kneel but to the Saints."	Cocona
Aslına Çeviri, Hornby, 2007, 21. Mektup, s. 145	Vassilis'e, "Şu kokona'ya ^b azizlerden başkasının önünde eğilmediğimizi söyle," dedi. ^b "İtibarlı hatun" anlamında, eskiden yaşını başını almış Rum ve Ermeni kadınlar için özellikle İzmir ve İstanbul'da kullanılan, kökeni belirsiz kelime (genç kızlara "kokoniça" denirdi) -ed.n.	kokona ^b ^b "İtibarlı hatun" anlamında, eskiden yaşını başını almış Rum ve Ermeni kadınlar için özellikle İzmir ve İstanbul'da kullanılan, kökeni belirsiz kelime (genç kızlara "kokoniça" denirdi) -ed.n.

Kokona sözcüğü, *Eren Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*'de "1. yaşlı Rum kadını; 2. süsüne düşkün kadın" anlamlarıyla yer almaktadır. Sözcüğün kökeni ise Rumca *κοκόνα* olarak açıklanmıştır (Eren, 2020, s. 310). Özde çeviri metninde Hornby, "kokona" sözcüğünü duyduğu şekliyle İngilizce sesletime uygun olarak "cocona" şeklinde aktarmıştır. Bu aktarım, Davies'in "koruma" (2003, s. 73) stratejisine bir örnek oluşturmaktadır.

Aslına çeviride, Işık'ın söz konusu göstergeyi Türkçeye uygun olarak "kokona" biçiminde aktardığı görülmektedir. Işık'ın, bu çevirisiyle özde çeviri metninde yer alan göstergeyi "yerelleştirme" (Davies, 2003, s. 84) stratejisi ile aslına döndürdüğü söylenebilir. Aslına çeviri metninde ayrıca kokona sözcüğünü açıklayan bir dipnot bulunması, Davies'in "ekleme" (2003, s. 77) stratejisinin uygulandığını göstermektedir. Uygulanan bu çeviri stratejisi ile gösterge erek okur için daha anlamlı hale getirilmiştir. Aslına çeviride söz konusu göstergenin özüne dönmesi ve erek okur için ek bilgi sağlanması metnin aslına çeviri niteliğine katkı sağlamıştır.

Örnek 3.

Örnekte, Hornby'ye arkadaşı tarafından gönderilen 46. Mektuptan bir kesit yer almaktadır. Hornby'nin arkadaşı İstanbul'da bir konağı ziyaret eder ve evin kızı İffet Hanım'ın Padişah'ın kızıyla olan yakınlığından bahseder.

Tablo 3. Unvanlar⁴: Hanım Sultan Unvanının Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam	Çözümleme Öğeleri
Özde Çeviri, Hornby, 1863, Letter 46, p. 349	She is very intimate with one of the Imperial Princesses, and had just returned from spending some days with her in her palace near Beshiktash.	Imperial Princesses

⁴ Öztürk Kasar unvanları kişi adları ve lakaplarıyla aynı kategoriye yerleştirir. (Öztürk Kasar, 2012, s. 270). Dolayısıyla, "hanım sultan" unvanını bu kategoride ele alıyoruz.

Aslına Çeviri, Hornby, 2007, 46. Mektup, s. 299-300	Hanım sultanlardan ^b biriyle çok sıkı fıkı ve Beşiktaş yakınındaki sarayında onunla birkaç gün geçirdikten sonra henüz geri dönmüş. ^b Padişah kızlarına verilen unvan-ed.n.	Hanım sultanlardan ^b ^b Padişah kızlarına verilen unvan- ed.n.
--	--	---

Hornby'ye yazdığı mektupta arkadaşı, ev sahibinin kızı İffet Hanım'ın Padişah'ın kızıyla olan yakınlığından bahseder. Yazar, Padişah'ın kızıdan bahsederken "Imperial Princess" unvanını kullanır. Yazar, İngilizcede mevcut olan, Türkçede "İmparatora ya da İmparatorluğa ait" anlamına gelen "Imperial" sıfatı ile Kraliyet ailesine mensup kızlar için kullanılan ve Türkçede "Prenses" anlamına gelen "Princess" unvanlarını birleştirerek bahsettiği kişinin Osmanlı Hanedanı'ndan olduğunu İngiliz okur için anlaşılır kılmıştır. Hornby'nin bu aktarımıyla Davies'in öne sürdüğü "dönüştürme" (2003, s. 86) stratejisini tercih ettiği düşünülebilir. Hornby yabancı bir göstergeyi İngiliz kültüründe yer alan unsurlara dönüştürerek erek okur için göstergeyi anlaşılır kılmıştır.

Aslına çeviri metin incelendiğinde, çevirmenin özde çeviride yer olan "Imperial Princess" unvanını, "Hanım Sultan" olarak aktardığı görülmektedir. Böylece, çevirmen Işık, Osmanlı Sarayında kullanılan bu unvanı aslına çevirmiştir. Bununla birlikte aslına çeviride söz konusu gösterge için editörün notuyla "Padişah kızlarına verilen unvan" dipnotu eklenmiştir. Özde çeviride yer almadığı halde aslına çeviride eklenen bu birimin, özde çevirinin tarihsel bir metin niteliği taşıması, yazıldığı dönem ile çevirisi arasında uzun bir süre geçmiş olması nedeniyle günümüzde kullanılmayan bu ifadenin günümüz okuru için anlaşılabilirliğini sağlamak amacıyla eklendiği söylenebilir. Davies'in çeviri stratejileri açısından değerlendirdiğimizde "Hanım Sultanlar" aktarımının "yerelleştirme" (Davies, 2003, s. 84), dipnotla verilen açıklamanın "ekleme" (Davies, 2003, s. 77) stratejisine girdiğini söylemek mümkündür.

Örnek 4.

İngiltere'deki arkadaşı Bayan Austine'e yazdığı mektupta Hornby, Padişah'ın Bayram namazına gidişini anlatır.

Tablo 4. Unvanlar: Halife Unvanının Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam	Çözümleme Ögeleri
Özde Çeviri, Hornby, 1863, Letter 48, p. 370- 371	They were going to line the streets through which the Sultan was to pass on his way to mosque, as first Imaum, or priest of Islamism, which ceremony he always performs, as head of Church and State, on the first day of the New Year, at daybreak.	first Imaum, or priest of Islamism head of Church and State
Aslına Çeviri, Hornby, 286, 48. Mektup, s. 315	Askerler, Padişah'ın yeni yılın ilk sabahı tan vaktinde bir yandan Halife, bir yandan da dinî lider ve devlet başkanı olarak her zaman gerçekleştirdiği tören için camiye giderken geçeceği caddelerde dizileceklerdi.	Halife dinî lider ve devlet başkanı

Çevrim içi Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük'te "İmam"⁵ sözcüğü "cemaatle kılınan namazlarda en önde duran", "Müslümanlıkta mezhep kuran" kimseler, "halifelere verilen unvan", "bazı küçük İslam devletlerinde devlet başkanı" olarak tanımlanmıştır. Bu doğrultuda özde çeviri incelendiğinde Hornby'nin, Padişah'ın hem İslam dünyasının Halifesi olarak bir dinî lider hem de Osmanlı

⁵ Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük [20.09.2024] <https://sozluk.gov.tr>

İmparatorluğu'nun hükümdarı olmasını "as first Imaum, or priest of Islamism" ve "as head of Church and State" ifadeleriyle aktardığı görülmektedir. İlk ifadede Hornby, İngilizce çevriyazı yöntemi ile "İmam" sözcüğünü "Imaum" olarak aktarmıştır. Halife sözcüğüne baktığımızda, Ferit Devellioğlu'nun hazırlamış olduğu *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat* başlıklı eserde halife için "1. Birinin yerine geçen kimse, 2. Hz. Muhammed'in vefatından sonra ümmet idaresinin başına geçen kimse. 3. Padişah" tanımlamaları yapılmaktadır. Bu doğrultuda, Hornby'nin "Imaum" sözcüğünün başına getirdiği "first" ifadesinin, Padişah'ın Müslümanların dinî lideri, Halifesi olduğunu göstermeye yaradığı söylenebilir. Bunun yanında, Batılı okurun aşına olmadığı "Imaum" sözcüğünü açıklamak için Hristiyan rahipler için kullanılan "priest" sözcüğü ile benzeşim kurarak "priest of Islamism" birimi eklenmiştir. Hornby bu aktarımda Halife sözcüğünün anlamından yola çıkarak erek okur için daha anlaşılır olabilecek, kaynak kültürdeki göstergeyi daha açık hale getiren, betimleyici bir aktarımda bulunmuştur. Hornby, göstergeyi daha açık hale getirirken kaynak kültürü anımsatan unsurlar da eklemiştir. Davies "yaratma" stratejisinde çevirmenin erek okur için anlaşılır bir aktarım yaparken bunu aynı zamanda kaynak kültürü çağrıştıracak şekilde yaptıklarını ifade eder (2003, s. 89). Buradan hareketle, Halife göstergesinin "first Imaum" olarak aktarımı Davies'in "yaratma" (2003, s. 88) stratejisi olarak nitelendirilebilir.

Özde çeviride yer alan "head of Church and State" göstergesinde ise bir öncekine benzer şekilde hem devletin hem de İslam dünyasının lideri olduğunu anlatmak için Batılı okurun aşına olabileceği "Church" ve "State" kavramlarıyla benzeşim kurarak aktarma yoluna gitmiştir. Bu doğrultuda, Hornby, Batı dünyasına yabancı göstergeleri İngiliz okurun aşına olacağı şekilde aktararak, bu göstergeleri farklı iki dil ve din kültürü arasında düşünsel bir çeviri işleminden geçirmiştir. Bu doğrultuda Davies'in "yerleştirme" (2003, s. 84) stratejisinin uygulandığı ifade edilebilir. Hornby'nin bu aktarımını yazarın yaptığı çeviri işlemlerinin izleri olarak görmek mümkündür.

Aslına çeviri incelendiğinde, çevirmen Işık'ın "first Imaum, or priest of Islamism" göstergesini "Halife" olarak Türkçeye çevirdiği görülmektedir. Işık, özde çevirideki birimi aslına uygun olarak aktarmış, Davies'in "yerleştirme" (2003, s. 84) stratejisini uygulamıştır.

Özde çeviride yer alan "head of Church and State" göstergesi ise, "dinî lider ve devlet başkanı" şeklinde çevrilmiştir. Işık, bu göstergeyi çevirirken de Hornby'nin özgün metnin okuru için anlaşılır olmak amacıyla "Church" sözcüğünü kullanarak kurduğu benzeşimi aktarmamıştır. Işık, her iki göstergenin çevirisinde de özde çeviride aktarılmak istenen anlamı göz önünde bulundurmuş ve Türk okurun kavram dünyasında yer alan sözcüklerle göstergeleri "yerleştirme" (Davies, 2003, s. 84) stratejisi ile özüne döndürmüştür. Işık, bu çeviri tercihleriyle özde çevirideki anlamı korumuş ve göstergelerin aslına çevrilmesini sağlamıştır.

5.1.2. Tarihsel göstergeler sınıfından örneklerin incelenmesi

Öztürk Kasar'ın kent göstergeleri sınıflandırmasının ikinci kategorisinde tarihsel göstergeler yer almaktadır; bu gruba giren göstergeler tarihî anıtlar, tarihî olaylar ve tarihî şahsiyetler (2012, 270-271; 2010, 10) olarak alt sınıflara ayrılmaktadır. Aşağıdaki örneklerde bu sınıfa giren göstergeler ele alınmaktadır.

Örnek 5.

Hornby bu mektubunda Ramazan'ın son günü olan Arife gününü ve ertesi gün başlayan Ramazan Bayramı'nda Müslümanların bayram merasimlerini anlatır.

Tablo 5. Tarihsel Yapılar: Babüssaade Adlandırmasının Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam	Çözümleme Ögeleri
Özde Çeviri, Hornby, 1863, Letter 48, 371	The Sultan afterwards held a levee, in the open air, before the "Gate of Felicity," when the Pashas swear homage, and are permitted to kiss the hem of his garment, or rather two embroidered strips of cloth, several yards long, which are attached to either side of his chair of state.	"Gate of Felicity"
Aslına Çeviri, Hornby, 2007, 48. Mektup, 315	Daha sonra Padişah açık havada, "Babüssaade" önünde, paşaların hürmetlerini sunup setresinin eteğini, daha doğrusu tahtının her iki yanına bağlanmış birkaç yada uzunluğundaki nakışlı iki kumaş parçasını öptükleri bir kabul merasimi düzenlemiş.	"Babüssaade"

Topkapı Sarayı'nda yer alan, Saadet Kapısı olarak da bilinen Bâbussaâde, "Mutluluk Kapısı" anlamına gelmektedir (Sakaoğlu, 2002, s. 137). Bunun yanında Yıldızlı Kapı, Taht Kapısı, Arzhane Kapısı, Arz Kapısı, Akağalar Kapısı, Harem Kapısı veya Enderun Kapısı gibi isimlerle de anılmaktadır (Cimilli, 2008, s. 143). Bâbussaâde, Batı'da ise Türkçeye "Mutluluk/Saadet Kapısı" olarak aktarılabilecek "Gate of Felicity" adıyla bilinmektedir. Sarayın üçüncü avlusuna geçişi sağlayan Bâbussaâde, Padişah'ın Enderûn-ı Hümayun olarak bilinen özel ikamet yerine giriş kapısıdır. Padişah'ın özel ikamet yeri olan Bâbussaâde, bugünkü biçimini Sultan I. Abdülhamid devrinde almıştır. Osmanlı tarihinde, Padişah'ın tahta çıkma töreni olan cülûs törenleri burada yapılmıştır. Padişah olacak şehzade, Bâbussaâde'nin önünden geçerek tahta oturur ve sultanlığını ilân etmiş olur.⁸

Özde çeviride Hornby, anlatının kaynağında yer alan dil ve kültürde "Bâbussaâde" olarak bilinen yeri kendi dilinde "Gate of Felicity" olarak ifade etmektedir. Hornby, göstergeyi Batı'da bilinen adıyla ve göstergenin sözlük anlamına dikkat ederek aktarmış ve böylece Batılı okur için anlamlı bir metin üretmiştir. Dolayısıyla bu aktarım "koruma" (Davies, 2003, s. 73) stratejisi olarak nitelendirilebilir. Hornby, göstergeyi sözlük anlamına uygun bir şekilde aktarmış olsa da sözünü ettiği yerin Batılı okur tarafından anlaşılabilmesi için Osmanlılar hakkında yeterli tarih bilgisine sahip olması gerektiği düşünülebilir.

Aslına çeviriye baktığımızda, Işık'ın "Gate of Felicity" göstergesini, Türkiye'de kullanılan adıyla "Babüssaade" olarak aktardığı görülmektedir. Göstergeyi özüne döndüren çevirmen "yerelleştirme" (Davies, 2003, s. 84) uygulamıştır. Bunun yanında, "Babüssaade" aktarımının da özde çeviridekine benzer şekilde Türk okur için anlaşılmasının da belli bir tarih bilgisi gerektirdiği düşünülmektedir.

Örnek 6.

Hornby, aşağıdaki alıntıda, Padişah'ın Islahat Fermanı'nı okumaya niyetlendiğini ancak güvenlik gerekçesiyle bunu yapamadığını anlatmaktadır.

⁶ Çeviri tarafımızca yapılmıştır.

⁷ Britannica [13.07.2024] <https://www.britannica.com/topic/Topkapı-Palace-Museum/Third-courttyard>

⁸ İslam Ansiklopedisi [13.07.2024] <https://islamansiklopedisi.org.tr/babussaade>

Tablo 6. Tarihsel Olaylar: Hatt-ı Şerif Adlandırmasının Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam	Çözümleme Ögeleri
Özde Çeviri, Hornby, 1863, Letter 44	Very much I pity the poor Sultan. On Friday he was to have read the Hatti Sheriff to several regiments of his soldiers, but he did not do so, and it was said he was advised that it was not safe.	Hatti Sheriff
Aslına Çeviri, Hornby, 2007, 294, Mektup 44	Zavallı Padişah'a çok acıyorum. Cuma günü birkaç alaya Hatt-ı Şerifi okuyacaktı, ama yapamadı, çünkü bunun güvenli olmayacağı söylenmiş. a 28 Şubat 1856'da ilan edilen Islahat Fermanı-ed.n.	Hatt-ı Şerifi ^a ^a 28 Şubat 1856'da ilan edilen Islahat Fermanı-ed.n.

Hornby'nin mektubunda geçen "Hatti Sheriff" ifadesi, Osmanlı bağlamında tarihsel bir olaya işaret etmektedir. Osmanlı tarihine özgü bu kavramın, özde çeviride doğrudan çevrilmeden çevriyazıyla ve herhangi bir açıklama eklenmeksizin aktarıldığı anlaşılmaktadır. Davies'in çeviri stratejileri bağlamında değerlendirildiğinde, Hornby'nin bu terimi doğrudan kullanması "koruma" (Davies, 2003, s. 77) stratejisi olarak değerlendirilebilir. Osmanlı devlet yapısına dair bir kavramın Hornby'nin mektubunda yer alması, metnin özde çeviri niteliğini desteklemektedir.

Aslına çeviride ise, çevirmen Işık, Hatt-ı Şerif göstergesini aynen korumuş ancak dipnot aracılığıyla Hatt-ı Şerif'in Islahat Fermanı'na gönderme yaptığı açıklanmıştır. Bu strateji, Davies'in "yerelleştirme" (Davies, 2003, s. 84) ve "ekleme" (Davies, 2003, s. 77) stratejilerine uygun bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Aslına çeviride, metni Türk okuyucusu için daha anlaşılır hale getirmek adına Hatt-ı Şerif'le ilgili tarihsel bilgi eklenmesi çeviriyi aslına daha uygun hale getirmiştir.

Örnek 7.

Hornby, Osmanlı topraklarında bulunduğu sırada hem halktan hem katıldığı davetlerdeki yüksek mevkiden birçok şahsiyetle tanışmıştır. Padişah Abdülmecid'in en büyük oğlu Şehzade Murad da bu kişiler arasındadır. Hornby, Kadir Gecesinde, Tophane'deki Nusretiye Camii'ne gidecek olan Padişah'ın, geçişini izlemek üzere bir yatta beklemektedir. Onunla birlikte Padişah'ı görmeyi bekleyen pek çok kişi de kayıklarında yerlerini almıştır. Hem Kadir Gecesi olması hem de Kırım Savaşı'nın bitmesi vesilesiyle ışıktandırma ve havai fişek gösterilerinin her zamankinden daha gösterişli olduğunu belirtir. Kendisinin bulunduğu yatta Şehzade Murad'ı gören ve onunla tanışan Hornby, Şehzade hakkındaki gözlemlerini mektubunda anlatır.

Tablo 7. Tarihi Şahsiyetler: Şehzade Murad Kişi Adının Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam	Çözümleme Ögeleri
Özde Çeviri, Hornby, 1863, 342, Letter 44	The yach in which we were was fancifully and brilliantly illuminated, and the Sultan's eldest son, Prince Murad, came on board, with his tutor, to see it.	the Sultan's eldest son, Prince Murad

Aslına Çeviri, Hornby, 2007, 293,
Mektup 44

İçinde bulunduğumuz yat fantezi dolu
ve göz alıcı bir tarzda ışılandırılmıştı ve
Padişah'ın en büyük oğlu Şehzade
Murad yatı görebilmek için öğretmeniyle
birlikte gemiye çıktı.

Padişah'ın en büyük oğlu Şehzade
Murad

Padişah'ın oğlu Şehzade Murad ile tanışan Hornby, Şehzade Murad'ı "the Sultan's eldest son, Prince Murad" olarak anar. Hornby, Osmanlı'da kullanılan Şehzade unvanını İngiliz okurun rahat bir şekilde anlaması için İngilizcede mevcut olan "Prince" unvanı ile aktarmıştır. Hornby'nin söz konusu göstergeyi Osmanlı dil ve kültür bağlamından kendi kavram dünyasına taşıyarak yaptığı bu aktarım, yazarın gerçekleştirdiği çeviri işlemi gözler önüne serer. Yazarın Batılı okuru göz önünde bulundurarak yaptığı "Prince Murad" aktarımı "dönüştürme" (Davies, 2003, s. 86) stratejisi olarak tanımlanabilir. Hornby, göstergeyi yeniden adlandırarak Osmanlıya özgü bir kavramı Batılı okura tamamen yadırgatıcı olmayacak şekilde aktarmıştır. Hornby, İngiliz okura Osmanlı bağlamını aktarmak için Şehzade Murad'ı "the Sultan's eldest son" ifadesiyle tanımlamıştır. Hornby'nin bu aktarımı "ekleme" (Davies, 2003, s. 77) stratejisine örnek oluşturmaktadır.

Aslına çeviri metninde çevirmen, özde çeviride yer olan "Prince" ifadesini "Şehzade" olarak aktarmıştır. Türkçede, Osmanlı Padişahlarının oğullarına verilen unvanın "Şehzade"⁹ olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda, Işık'ın aktarımı "yerelleştirme" (Davies, 2003, s. 84) stratejisi kapsamında değerlendirilebilir. Çevirmen Işık, bu tercihiyle, özde çeviride yer alan göstergeyi, yerel bağlamda kullanıldığı şekilde aktararak aslına çevirmiştir. Işık'ın özde çeviride Hornby'nin uyguladığı eklemeyi ise "Padişah'ın en büyük oğlu" olarak aktardığı görülmektedir. Işık bu aktarımda da "Sultan" sözcüğünü Türkçede kullanılan şekliyle "Padişah" olarak aktarmış ve "yerelleştirme" (Davies, 2003, s. 84) stratejisi uygulamıştır. Çevirmenin Hornby'nin yaptığı eklemeyi aslına çeviriye taşıması ise "koruma" (Davies, 2003, s. 73) stratejisi uyguladığını göstermektedir. Çevirmen, Hornby'nin Batılı okur için yaptığı eklemeyi özüne döndürerek metnin aslına çeviri niteliğini pekiştirmiştir.

5.1.3. Kültürel göstergeler sınıfından örneklerin incelenmesi

Öztürk Kasar'ın kent göstergeleri sınıflandırmasının üçüncü kategorisini oluşturan kültürel göstergeler sınıfı çok çeşitli gösterge türlerini içine toplamaktadır: bunların arasında toplumsal yaşam ve günlük alışkanlıklar; ev yaşantısı ve düzeni, mobilyalar ve dokumalar; yemek kültürü; giysiler, şapkalar ve diğer aksesuarlar; ulaşım araçları ve ölçü birimleri ve diğerlerini (2012, s. 270-271; 2010, s. 10) sayabiliriz. Aşağıdaki örneklerde bu gruptaki göstergeler ele alınmaktadır.

Örnek 8.

Hornby, İstanbul'da kaldığı süre boyunca Türk evlerinde bulunmuş, evlerin bölümleri, kullanılan eşyalar ve yapılan ikramlardan mektuplarında söz etmiştir. Örnekte, Hornby, annesine ziyaret ettiği Türk evlerinden birindeki selamlık bölümünü tarif etmektedir.

⁹ Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük [05.05.2024] <https://sozluk.gov.tr/>

Tablo 8. Osmanlı Ev Düzeni: Selamlık Sözbiriminin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam	Çözümleme Öğeleri
Özde Çeviri, Hornby, 1863, Letter 10, p. 66	Each floor in these Greek and Turkish houses forms a very large apartment (salaamlık).	a very large apartment (salaamlık).
Aslına Çeviri, Hornby, 2007, 10. Mektup, s. 70	Bu Rum ve Türk evlerinin her katı büyük bir daire (salaamlık) (selamlık) oluşturuyor.	büyük bir daire (salaamlık) [selamlık]

Hornby, eski Türk evlerinin selamlık bölümünü “a very large apartment (salaamlık)” olarak ifade eder. Yazar selamlığı, Türkçede “geniş bir daire” anlamına gelebilecek “a very large apartment” ifadesi ile betimleyerek İngiliz okurun kavram dünyasına taşımıştır. Selamlık, “saray, köşk veya konaklarda erkeklerin bulunduğu ve erkek konukların alındığı bölüm” olarak bilinmektedir (*Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük*, 2005, s. 1725). Bu doğrultuda, Hornby'nin yabancı olduğu Osmanlı kültürüne has bu göstergeyi betimleyerek aktardığı ve bu durumun metinde bir iz bıraktığı söylenebilir. Yazar, bunun yanında “selamlık” sözcüğünü İngilizce çevriyazı yöntemi ile “(salaamlık)” olarak aktararak yabancı bir dil ve kültüre ait sözcüğü İngilizceleştirerek metnine katmıştır. Hornby'nin bir çevirmen olarak uyguladığı çeviri stratejilerine baktığımızda, Türkçedeki selamlık sözcüğünü çevriyazı ile aktarması “koruma” (Davies, 2003, s. 73) stratejisi uyguladığını gösterir. Bunun yanında Batılı okur için yabancı olan bu kavramı daha genel ifadelerle “a very large apartment” olarak yaptığı aktarım, Davies'in “genelleştirme” (2003, s. 82) stratejisine bir örnek oluşturmuştur. Hornby'nin selamlık göstergesini daha genel ifadelerle aktarması, selamlığın eski Türk evlerinin erkeklere özel bir bölümü olduğu bilgisinin metinde yer almamasına ve gösterge hakkında eksik bilgi verilmesine yol açmıştır.

Aslına çeviri incelendiğinde, çevirmen Işık'ın, söz konusu göstergeyi “büyük bir daire (salaamlık) [selamlık]” olarak aktardığı görülmektedir. Işık'ın “büyük bir daire (salaamlık) [selamlık]” çevirisiyle hem “koruma” (Davies, 2003, s. 73) stratejisiyle aktardığı hem de köşeli parantez kullanarak Türk okurun bu göstergeden anlam çıkarmasını kolaylaştıracak bir “ekleme” (Davies, 2003, s. 77) yaptığı söylenebilir. Yapılan ekleme stratejisi ile gösterge aslına dönmüş, özde çeviride “genelleştirme” (Davies, 2003, s. 82) stratejisi nedeniyle verilen eksik bilginin Türk okur için oluşturabileceği engel giderilmiştir. Ayrıca, Işık'ın “selamlık” olarak yaptığı eklemeye göstergeyi yerel bağlama uygun kılması aynı zamanda Davies'in “yerelleştirme” (2003, s. 84) stratejisinin de devreye girdiği sonucuna varılabilir.

Örnek 9.

Aşağıdaki örnekte, Hornby'nin eski Türk evlerine ilişkin gözlemlerinden biri daha yer almaktadır. Eski Türk evlerinin pencerelerinde kafes olarak bilinen bölüm yazarın ilgisini çekmiş, bunu mektubuna aktarmıştır.

Tablo 9. Osmanlı Ev Düzeni: Kafes Sözbiriminin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam	Çözümleme Öğeleri
Özde Çeviri, Hornby, 1863, Letter 47, p. 360	It is a pleasant seat, with the blue expanse of the Bosphorus shining through the caffess, or lattice-work, of the window, and every point of the hills forming living pictures.	the caffess, or lattice-work

Aslına Çeviri, Hornby, 2007, 47. Mektup, s. 308	Pencerenin kafesinden Boğaz'ın engin maviliği ve canlı imgeler oluşturan tepelerin her noktası görünüyor.	kafes
--	--	-------

Eski Türk evlerinde kadınlara özel mekânların dışarıdan görülmemesi için pencerelere konulan, ağaçtan örme siperlikler “kafes” olarak adlandırılmıştır (Pakalın, 1993, s. 133). Hornby'nin, mektupların yayınlandığı dil ve kültürde var olmayan bir imgeyi İngilizce çevriyazı ile aktardığı görülmektedir. Bu aktarımla, yazarın Davies'in “koruma” (2003, s. 73) stratejisiyle söz konusu göstergeyi özünü muhafaza ederek özde çeviri metnine taşımıştır. Bunun yanında Hornby, sözcüğün mektubun okuru tarafından anlaşılabilmesi için, İngilizcede benzer şekilde “ahşap malzemeden çapraz örgüyle oluşturulmuş bir tür siperlik” için kullanılan “lattice-work” sözcüğü ile açıklamıştır. Dolayısıyla Hornby'nin bu örnekte Davies'in “ekleme” (2003, s. 77) stratejisi uygulanmıştır. Hornby'nin hem özgün metnin okuru tarafından anlaşılabilmek, hem de seyahat ettiği yabancı bir coğrafya ve kültüre özgü unsurları aktarmak için uyguladığı çeviri stratejileri, yazarın metnini oluştururken bir kültür-dilden bir başka kültür dile geçtiğini göstermektedir.

Aslına çeviri incelendiğinde, çevirmen Işık'ın özde çeviride yer alan göstergeyi “kafes” olarak çevirdiği görülmektedir. Işık, özde çeviride yer alan eklemeye aslına çeviride yer vermeden, göstergeyi Türkçede adlandırıldığı biçimde aktarmıştır. Işık, Hornby'nin koruma stratejisiyle yaptığı aktarımı özüne döndürerek göstergeyi “yerelleştirme” (Davies, 2003, s. 84) stratejisi ile aktarmıştır. Çevirmen göstergeyi yerelleştirerek Türk okur için anlamlı bir aktarım gerçekleştirmiştir. Bunun yanında Hornby'nin, özde çeviride yaptığı eklemenin aslına çeviride yer almaması Davies'in “çıkarma” (2003, s. 79) stratejisine bir örnek oluşturur. Hornby'nin yaptığı eklemenin çıkarılması, yazarın özde çeviri metnine özgü çeviri işlemlerinin aslına çeviriden silinmesiyle sonuçlanmıştır.

Örnek 10.

Hornby, Ramazan Bayramı'nda İstanbul'a gelen kuzeni Henry ve evin hizmetlisi Dudu ile Kâğıthane Deresi'nde bir gezinti yapar. Ortaköy'deki köşklerinden Kâğıthane'ye gitmek üzere bir kayık tutarlar. Hornby yolculukları esnasında karşılaştıkları manzaraları anlatır. Örnekte, dereye bir dönemeci döndüklerinde karşılarına bir konağın çıktığını, konağın bahçesinde dolaşan veya minderlere yaslanan Türk hanımları gördüğünü, bu hanımların arasında Padişah'ın kızının da olduğunu anlatır. Bir sarayın önündeysen içinde Rum kadın ve erkeklerinin bulunduğu büyük bir kayık gördüğünü anlatır.

Tablo 10. Yerel Müzik Kültürü: Bağlama ve Dümbelek Terimlerinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam	Çözümleme Öğeleri
Özde Çeviri, Hornby, 1863, Letter 49, p. 379	Three boys in the stern play on a kind of guitar, and a rude drum made out of an earthenware water-vase.	a kind of guitar a rude drum made out of an earthenware water-vase.

Aslına Çeviri, Hornby, 2007. 49. Mektup, s. 321	Kıç tarafındaki üç oğlan bir tür gitar ^b ve çömlek bir vazodan yaptıkları davulu ^c çalıyor.	bir tür gitar ^b çömlek bir vazodan yaptıkları davulu ^c
	^b Bu herhalde bir tür bağlamadır, çünkü mandolin olsa yazar bunu tanırdı, buzuki ise 19. Yüzyılın sonunda ortaya çıktı-ed.n.	^b Bu herhalde bir tür bağlamadır, çünkü mandolin olsa yazar bunu tanırdı, buzuki ise 19. Yüzyılın sonunda ortaya çıktı-ed.n.
	^c Dümbelek-ed.n.	^c Dümbelek-ed.n.

Hornby, Rum erkek çocuklarının çaldığı müzik aletlerini “a kind of guitar” ve “a rude drum made out of an earthenware water-vase” şeklinde tarif eder. Yazarın, Batı müzik kültüründe yer almayan bu müzik aletlerini Batılı okurun anlayacağı şekilde genel ifadelerle aktardığı görülmektedir. Yazarın bu aktarımının, Davies’in “genelleştirme” (2033, s. 82) stratejisiyle örtüştüğünü söylemek mümkündür. Davies kaynak kültüre özgü öğelerin erek metne daha genel ve yansız öğelerle aktarılması durumunda, uygulanan bu stratejinin kültüre özgü öğelerin kaynak metindeki işlevlerini yitirmelerine neden olabileceğini vurgular (2003, s. 83). Hornby’nin bu stratejiyi tercih etmesi, göstergeleri erek okur için anlaşılır kılma amacının yanında, söz konusu müzik aletlerinin isimlerini bilmemesinden de kaynaklanmış olabilir. Sonuç olarak yazarın bu aktarımları, yabancı bir kültüre özgü müzik aletlerini tam olarak olmasa da anlaşılır bir şekilde aktarma gayretini göstermektedir.

Aslına çeviriye baktığımızda çevirmen “a kind of guitar” ve “a rude drum made out of an earthenware water-vase” birimlerini sırasıyla “bir tür gitar” ve “çömlek bir vazodan yaptıkları davul” olarak aktarmıştır. Çevirmen, bu birimleri metnin özde çeviri niteliğini korumayı tercih ederek birebir aktarmıştır. Dolayısıyla Işık’ın aktarımı, Davies’in “koruma” (2003, s. 73) stratejisi olarak nitelendirilebilir. Bunun yanında Hornby’nin hangi müzik aletlerinden bahsettiğine dair editör notu da dipnotla aslına çeviri metne eklenmiştir. Aslına çevirideki dipnot kullanımı Davies’in “ekleme” (2003, s. 77) stratejisine işaret etmektedir. Metnin geçtiği dönem ve yazarın kültürel arka planı göz önünde bulundurularak Hornby’nin bir tür bağlama ve dümbelekten bahsettiği açıklamasının yapılması Türk okur için anlamayı kolaylaştırdığını ve eserin aslına çeviri olma özelliğini pekiştirmektedir. Dipnotla yapılan bağlama ve dümbelek eklemeleri aynı zamanda Türk müzik sistemine ait çalgılar olduğundan bu aktarımda “yerelleştirme” (Davies, 2003, s. 84) stratejisi de devreye girmiştir.

Örnek 11.

Hornby, 18 Mart tarihinde annesine yazdığı mektupta, İstanbul’da yoğun kar yağışlı, sert geçen bir kış gününden bahseder. Evinin penceresinden bakarken tepelerden koyunlarla kuzuları indirmekte olan çobanları görür ve bunları annesine anlatmaya başlar. Çobanların sürülerini tepelerden vadilere indirdiklerini, kötü havalarda ise kapalı bir alanları olmadığından hayvanları köye götürdüklerini yazan Hornby’nin, çoban giysileri ilgisini çeker ve mektubunda bunları tarif eder.

Tablo 11. Giysiler, Şapkalar, Diğer Aksesuarlar: Kepenek Sözbiriminin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam	Çözümleme Öğeleri
Özde Çeviri, Hornby, 1863, Letter 30, p. 226	The sepherds are bringing down the sheep and lambs from the hills.Their goatskin cloaks and caps look white and stiff with snow.	goatskin cloaks

Aslına Çeviri, Hornby, 2007, 30. Mektup, s. 201	Çobanlar tepelerden koyunlarla kuzularını indiriyorlar. Keçi derisinden yapılmış kepenek ve başlıkları kardan bembeyaz ve kaskatı görünüyor.	kepenek
---	--	---------

Hornby, çobanların giysilerini anlatmak için “goatskin cloaks” sözcüklerini kullanır. “cloak¹⁰” sözcüğü İngilizcede pelerin anlamına geldiğinden Hornby'nin çoban giysisini Türkçede “keçi derisinden pelerin¹¹” anlamına gelebilecek bir ifade ile aktardığı görülmektedir. Ancak Türkçede çobanların giydikleri geleneksel giysi için kepenek sözcüğü kullanılmaktadır. Kepenek, çobanların kışın kullandığı, keçeden yapılmış üst giysi olarak tanımlanır (Koçu, 1969, s. 153). Çobanların, hava koşullarına dayanabilmek için kepenekten başka çoban kürkü giydikleri de bilinmektedir (Behiç ve Öz, 2020, s. 105). Hornby'nin, kendi kavram dünyasında yer almayan bu göstergesi aktarırken gördüğü giysiyi betimleyerek ve genel ifadelerle aktarması “genelleştirme” (Davies, 2033, s. 82) stratejisi uyguladığını düşündürmektedir. Davies bu tür “koruma” (2003, s. 77) stratejilerine betimleyici özellik taşıyan özel adların çevirilerinden örnek verir. Hornby, her ne kadar “kepenek” sözcüğünü kullanmasa da anlamı genel ifadelerle aktararak, Batılı okur için yabancı bir giysiyi metnine taşımıştır.

Aslına çeviride, çevirmen Işık'ın söz konusu göstergesi “kepenek” sözcüğü ile karşılaşmıştır. Hornby'nin Batılı okur için seçtiği ifadeyi, Türk okurun kavram dünyasında yer alan ve Türkçede bilinen şekliyle aktarması, “yerelleştirme” (Davies, 2003, s. 84) stratejisinin bir örneği olarak değerlendirilebilir.

Örnek 12.

Hornby ve eşi Adaları ziyaret ederler. Büyükkada'nın doğal güzelliklerini ve sakinliğini çok beğenen Hornby, burada yazın bir ay kadar kalmayı planladıklarını anlatır. Yazar, doğal güzelliklerin yanında Türk yemeklerine de mektuplarında yer vermiştir. Dönüş yolu için gemilerinin kamerasına geçen Hornby, burada kendisine verilen kahvaltıyı anlatır.

Tablo 12. Yemek Kültürü: Kaymak Yiyecek Adının Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam	Çözümleme Öğeleri
Özde Çeviri, Hornby, 1863, Letter 34, p. 274	We had a breakfast of delicious red mullet, kaimak (a kind of cream), honey from Mount Hymettus, and all the good things which Constantinople could furnish.	kaimak (a kind of cream)
Aslına Çeviri, Hornby, 2007, 34. Mektup, s. 239	Lezzetli tekir balığı, kaymak (bir çeşit krema), İmitos Dağı'ndan gelme bal ve İstanbul'un sunabileceği tüm iyi şeylerle dolu bir kahvaltı ettik. ^a Atina bölgesinde, yabani kekik balıyla ünlü bir sıradağ-ed.n.	kaymak (bir çeşit krema)

Hornby, İngiliz yemek kültüründe yer almayan kaymak göstergesini “kaimak” olarak İngilizce çevriyazı ile aktarmış, yabancı bir dil ve kültürü özde çeviri metnine taşımıştır. Ancak bu aktarım İngiliz okur için bir anlam ifade etmeyeceğinden parantez içinde kaymak göstergesini tarif ederek “(a kind of cream)” açıklamasını eklemiştir. Türkçede “bir çeşit krema” anlamına gelebilecek bu açıklamayla Hornby, kendi kavram dünyasında var olan bir imgeyle benzeşim kurarak göstergenin hem özünü hem de anlamını anlatısına aktarmaya çalışmıştır. Dolayısıyla Hornby, bu örnekte de “koruma” (Davies, 2003, s. 73) ve

¹⁰ Oxford Dictionary Çeviri İçeri Sözlüğü. [05.08.2024] https://www.oed.com/dictionary/cloak_n?tab=meaning_and_use#9133619

¹¹ Çeviri tarafımızca yapılmıştır.

“ekleme” (Davies, 2003, s. 77) stratejilerini bir arada kullanmıştır. Bu aktarımlar, Hornby'nin mektuplarını bir yazar/çevirmen olarak, bir başka deyişle, bir özde çevirmen olarak oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Aslına çeviri incelendiğinde, Işık'ın “kaimak” göstergesini “kaymak” olarak, Türkçe sesletimine uygun ve Türkçede bilinen haliyle aktardığı görülmektedir. Çevirmenin bu aktarımı Davies'in “yerelleştirme” (2003, s. 84) stratejisine uygun düşmektedir. Bunun yanında, Işık'ın, özde çeviride yer alan eklemeye aslına çeviride de “(bir çeşit krema)” olarak yer verdiğinden “koruma” (Davies, 2003, s. 73) stratejisini tercih ettiği söylenebilir. Bu aktarımla, Hornby'nin mektuplarının özde çeviri niteliğinin aslına çeviriye yansımaları sağlanmıştır.

5.2. Verilerin değerlendirilmesi

Bu çalışmada, özde çeviri olarak kabul ettiğimiz Lady Hornby'nin *Constantinople During the Crimean War* adlı eserinin çeviri göstergebilimi yaklaşımıyla, Öztürk Kasar'ın önermiş olduğu özde çeviri sınıflandırmasına (2024) göre incelemesi yapılmıştır. İnceleme metninde İstanbul'u temsil eden göstergelerin belirlenebilmesi için ise Öztürk Kasar'ın geliştirdiği kent göstergeleri sınıflandırmasına (2012, s. 271-282; 2020, s. 10) başvurulmuştur. Kent göstergelerinin özde çeviri metninde ve onları Türkçeye geri getiren aslına çevirisinde geçirdiği dönüşümlerin ortaya konması için metinler betimlemeli bir şekilde karşılaştırmalı olarak okunmuştur. Çalışmada on iki örnek üzerinden toplam on dört kent göstergesinin aktarımı Davies'in önerdiği çeviri stratejileri (2003) kapsamında değerlendirilmiştir.

Çalışmamızda özde çeviri olarak incelenen *Constantinople During Crimean War* başlıklı eserde Hornby'nin, Osmanlı kültürünü, tarihini, sosyal yaşantısını ve Türk dilini mektuplarına yansıttığı gözlemlenmiştir. Yazar, İstanbul'daki günlerini içinden geldiği gibi, konudan konuya atlayarak, duygu ve düşüncelerine yer vererek anlatır. Hornby Osmanlı topraklarında geçirdiği zaman boyunca Türkiye ve Türkler hakkındaki olumlu ve olumsuz duygu ve düşüncelerini dile getirmiştir. İstanbul'a varış yolculuğunu anlattığı ilk dört mektubunda büyük bir heyecan duyduğu, uzaktan gördüğü İstanbul silüetinden çok etkilenmiş olsa da Türkiye ve Türklerle ilk karşılaşmasının bazı ön yargılar içerdiğini ve hayal kırıklığıyla sonuçlandığını söylemek mümkündür. İstanbul'a varmadan önce, yolcu almak için durdukları Gelibolu'da yaşamaklı Türk kadınlarını ilk gördüğünde ise kıyafetlerinin içinde çok rahatsız göründüklerini ve korkmuş koyunlara benzediklerini belirtir (Hornby, 2007, s. 38). Hornby'nin İstanbul sokaklarına dair ilk izlenimleri sokakların pis ve harap halde olduğu (2007, s. 41) yönündedir. Ancak daha sonra Göksu'ya yaptığı gezintide aktardığı izlenimlerinin oldukça değiştiği görülür. Göksu'yu “[ü]ç tarafı tepelerle çevrili, önünde ısıltılı bir boğaz manzarası olan ve Avrupa yakasındaki surlarıyla, burçları sarmaşık kaplı Rumeli Hisarı'nı gören büyüleyici bir yer” (Hornby, 2007, s. 62) olarak tarif eden Hornby, burayı “Hyde Park”a (2007, s. 62) benzettir. Hornby, eşyle birlikte Ortaköy'deki köşklere ilk yerleştiği zamanlarda sık sık rahatsızlığını dile getirip geri dönmekten söz etse de, zamanla Türkiye'deki hayatına alışır. Büyükkada'dan gönderdiği son mektuplarında, Doğu'nun sakinliğinden ve el değmemişliğinden hoşnutluk duyar (Hornby, 2007, s. 389), hatta 59. mektubunda, “Eğer bir gün dünyadan elimi ayağımı çekmeye karar verirsem Prens Adaları'nı seçerim” (Hornby, 2007, s. 382) ifadesini kullanır. Hornby, Büyükkada'da bir süre kalmayı planladığını anlattığı 39. mektubunda ise buranın kızı için de güzel ve sağlıklı bir yer olabileceği düşüncesini dile getirir (2007, s. 238).

Öztürk Kasar'ın kent göstergebilimi kapsamında öne sürdüğü, kenti oluşturan katmanlardan biri olan “duygu durumsal uzam”a (2020, s. 9) baktığımızda, Hornby'nin İstanbul'la kurduğu ilişkinin bulunduğu yere ve olaylara bağlı olarak “esenlikli” ya da “esenliksiz” olarak değiştiğini söylemek mümkündür.

Çalışmada kullanılan sınıflandırma bağlamında Hornby'nin Özel Ad Göstergeleri kategorisinde yer adları, lakaplar ve unvanlar; Tarihsel Göstergelerden tarihsel yapılar, tarihsel olaylar ve şahsiyetler; Kültürel

Göstergelerden Osmanlı ev düzeni, giyim-kuşam alışkanlıkları, müzik kültürü ve yemek kültürü incelenmiştir. Tüm bu göstergeleri kendi dil ve kültürüne taşımak isteyen yazarın bunları okuruna aktarırken belli çeviri stratejileri uyguladığı görülmüştür. Ele aldığımız özde çeviride, Davis'in önerdiği çeviri stratejileri kapsamında incelenen örneklerin yedisi koruma stratejisiyle çevrilmiştir. Hornby, beş örnekte ise ekleme stratejisini tercih etmiştir. Koruma ve ekleme stratejilerinden sonra özde çeviride en çok görülen strateji dört aktarımla genelleştirme olmuştur. Dönüştürme stratejisini iki kez uygulayan Hornby'nin bir örnekte de yaratma stratejisine yöneldiği görülmüştür.

Hornby koruma stratejisiyle yaptığı aktarımların üçünde göstergeleri Batılı okur için açıklamış ve ekleme (Davies, 2003, s. 77) stratejisiyle birlikte kullanmıştır. Yazarın "kafes" göstergesini aktarırken çevriyazı ile "the caffess" olarak yaptığı aktarımı "or lattice-work" ile açıklaması söz konusu aktarım şeklinin bir örneğidir. Hornby'nin, Osmanlı topraklarında bulunduğu Tanzimat ve Kırım Savaşı döneminde Osmanlıların Batı'yla ilişkileri artmıştır. Doğu'nun Batı için bir merak unsuru olduğu bu dönemde Hornby gibi çok sayıda gezgin Türkiye'ye gelmiş ve izlenimlerini kaleme almıştır. Hornby'nin Osmanlı topraklarında geçirdiği dönem dikkate alındığında Türk dili ve kültürünü yansıtan göstergeleri aktarırken koruma ve ekleme stratejilerine birlikte başvurmasının Osmanlı'yı tanıtmaya isteklerinden kaynaklandığı düşünülebilir. Yazarın en sık kullandığı ikinci stratejinin ekleme olması, bu isteğini desteklemektedir. Hornby'nin uyguladığı yaratma stratejisi de bu çabasının bir örneği olarak değerlendirilebilir. Hornby, koruma ve ekleme stratejisini yeterli görmediği durumlarda "first imaum, or priest of Islamism" aktarımında olduğu gibi, daha büyük girişimlerde bulunarak yaratma ve ekleme stratejilerini bir arada kullanmıştır.

Diğer yandan Hornby'nin yalnızca genelleştirme stratejisiyle aktardığı örnekler de bulunmaktadır. 10. Örnekte uygulandığı görülen bu çeviri tercihi kültüre özgü öğelerin özde çeviri metninden silinmesine ve bu öğelerin okura tam olarak iletilmemesine yol açmıştır.

Mektupların Türkçe çevirilerinde aslına döndürülen göstergelerin aktarımı da özde çeviride olduğu gibi Davies'in (2003) önermiş olduğu stratejiler bağlamında değerlendirilmiştir. Aslına çeviride de çevirmenin farklı çeviri stratejilerini bir arada kullandığı görülmüştür. Bununla birlikte incelenen göstergelerin tamamında çevirmen kent göstergelerini yerelleştirmiştir. Buna ilave olarak, iki gösterge metin içi ve dipnot şeklinde uygulanan ekleme stratejileri yoluyla yerleştirilmiştir. Bunların dışında aslına çevirenin beş ekleme stratejisi, dört koruma stratejisi ve iki çıkarma stratejisi uyguladığı tespit edilmiştir.

Çevirmen, özde çevirideki kent göstergelerini aslına çevirirken uyguladığı yerelleştirme stratejileriyle göstergelerin özüne dönmelerini sağlamıştır. On ikinci örnekte olduğu gibi, çevirmenin özde çeviride ekleme stratejisi ile yapılan açıklamalara aslına çeviride de yer verdiği örnekler olduğu saptanmıştır. Bu örneklerde çevirmen, göstergeleri Türk okura aşına oldukları şekilde aktarırken aynı zamanda mektupların özde çeviri niteliğinin korunmasını sağlamıştır. Aslına çevirenin, "Channahalis, the town of Dardanelles" göstergesini "Çanakkale" olarak yaptığı aktarımda olduğu gibi gerekli görmediği yerlerde özde çeviride yer alan ekleme stratejilerine aslına çeviride yer vermediği ve çıkarma stratejisi uyguladığı görülmüştür. Bu tür aktarımlarda, göstergeler aslına çeviriye anlamlı bir şekilde aktarılmış ancak yazarın zihinsel çeviri izleri çeviriden silinmiştir. Sekizinci örnekte olduğu gibi, çevirmen, koruma stratejisi uyguladığı yerlerde Türk okurun göstergeleri daha iyi anlamasını kolaylaştıracak metin içi ekleme ve onuncu örnekte olduğu gibi dipnot yoluyla açıklama yaparak ekleme stratejisi uygulamış ve metnin aslına çeviri olma özelliğini pekiştirmiştir. Sonuç olarak, aslına çeviride, çevirmenin bazı kararları özgün metnin özde çeviri olma özelliğini korurken kimi zaman da metnin bu özelliğinin çeviriden silindiği görülmüştür.

İncelenen eserin yaklaşık iki yüz yıl önce Osmanlı topraklarına dair özel adlar, tarihsel ve kültürel göstergeler içermesi, eseri, anlaşılması ve çözümlenmesi zor bir metin haline getirmektedir. İncelenen üçüncü örnekte aslına çevirideki “Hanım Sultanlar” aktarımını açıklamak için dipnot verilmesi, metnin bu özelliğini ortaya koymaktadır. Bunun yanında, bu göstergeleri, bir İngiliz yazarın kendi kavram dünyasında biçimlendirerek aktarmış olmasının, eserin alımlanmasındaki güçlüğe bir katman daha eklemiş olduğu söylenebilir.

Hornby'nin Batılı okura yönelik olarak çevriyazıyla ve ek açıklamalarla yaptığı aktarımlar aslına çeviride, genellikle, Türkçeleştirilerek yansıtılmıştır. Bazı durumlarda ise metnin özde çeviri niteliğini doğrudan yansıtacak şekilde, Hornby'nin çevriyazı ile yaptığı aktarımlar aslına çeviride korunmuştur. Özde çeviride geçen “Salaamlık” ifadesinin aslına çeviride korunması bu duruma bir örnektir. Bunun yanında çevirmen, Türk okurun ihtiyacı olmadığı halde Hornby'nin yaptığı açıklamaları aslına çeviriye taşımıştır. Buradan hareketle, çevirmenin mümkün olduğunca, özde çeviri niteliklerini korumaya çalıştığı düşünülmektedir. Bu tutum, İstanbul'un 19. yüzyılda bir İngiliz kadının gözünden nasıl deneyimlendiğini aslına çeviride görmemizi sağlamıştır. Çevirmen aslına çeviri metnin okurunu özde çeviri metnin yazıldığı dünya ve kültürle tanıştırmak için metnin hem bir gezi yazısı hem de bir özde çeviri olduğunun algılanmasına zemin hazırlamıştır.

Sonuç

Bu çalışmada, Osmanlı topraklarındaki deneyimlerini ve gözlemlerini mektuplarla ailesine ve dostlarına anlatan Emelia B. Hornby'nin *Constantinople During Crimean War* adlı eseri ve eserin *Kırım Savaşı Sırasında İstanbul* başlıklı Türkçe çevirisi karşılaştırmalı ve betimlemeli bir şekilde incelenmiştir. Yazıldığı dil ile yansıttığı dil ve kültürün farklı olmasından ötürü, özgün eser ile Türkçe çevirisi çeviri göstergebilimi bağlamında, Sündüz Öztürk Kasar'ın 2012 yılında öne sürdüğü özde çeviri ve aslına çeviri kavramlarıyla incelenmiştir. Eserde, Osmanlı topraklarında, şehirlere ait göstergeler yer aldığından kent göstergebilimi de incelemeye dâhil edilmiştir. Bu bağlamda Öztürk Kasar'ın (2012; 2020), şehrin okunması ve çözümlenmesi hakkındaki göstergebilimsel yaklaşım temelinde, kent göstergelerinin belirlenmesi için geliştirdiği sınıflandırmadan yararlanılmıştır. Ayrıca, Öztürk Kasar'ın özde çevirileri sınıflandırmak amacıyla geliştirdiği tipolojiden (2024) yararlanılarak Emelia B. Hornby'nin *Constantinople During Crimean War* adlı eserinin özde çeviri nitelikleri saptanmıştır. Çalışmanın ikinci ayağında, özde çeviri metnin Davies'in (2003) çeviri stratejileri açısından incelenmesi Hornby'nin kent göstergelerini aktarırken nasıl bir tutum sergilediğini saptamamızda yardımcı olmuştur. Aslına çevirinin Davies'in çeviri stratejileriyle incelenmesi ise, aynı birimlerin farklı bağlamlar ve okur kitleleri için gerektirdiği farklı çözümlere örnekler sunmuştur.

Bu bağlamda, eserin anlam bakımından çok katmanlı, zengin bir gösterge evreni sunan ve anlaşılması için Osmanlı tarihi ve kültürüne dair bilgi ve araştırma gerektiren bir eser olduğu söylenebilir. Çeviribilim açısından bakıldığında, bu nitelikleri gösteren bir metnin çevirisinde çevirmenin pek çok güçlükle karşılaşabileceği söylenebilir. Bu noktada, çeviri göstergebilimi bağlamında, Öztürk Kasar'ın (2024) tasarlamış olduğu özde çeviri sınıflandırması öncelikle çevrilecek metnin çevirmen tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlamayı hedeflemektedir. Bunun yanı sıra, özde çeviri ve aslına çeviri kavramlarıyla birlikte sunulan kent göstergelerinin sınıflandırmasına, hem çevirmen için metinde güçlük yaratacak birimlerin saptanmasında hem de çeviri değerlendirmesinde başvurulabilir.

Bir İngiliz kadın yazarın Osmanlı topraklarındaki deneyimlerini ve gözlemlerini anlattığı mektuplardan oluşan *Constantinople During Crimean War* başlıklı bu eserdeki ve *Kırım Savaşı Sırasında İstanbul* başlıklı Türkçe çevirisindeki kent göstergelerinin özde çeviri ve aslına çeviri bağlamında incelendiği bu çalışmada,

Emelia B. Hornby bizi hem yolculuk, yazın, dil ve kültür olgularını hem de yabancı bir diyarı keşfetme, "öteki"yi anlama ve anlatma edimlerini yeniden düşünmeye ve farklı bir bakış açısıyla ele almaya teşvik etmektedir.

Kaynakça

- Adams, P. G. (2014). *Travel literature and the evolution of the novel*. University Press of Kentucky.
- Aytaç, G. (1995). *Edebiyat yazıları III*. Gündoğan Yayınları.
- Barthes, R. (1993). *Göstergebilimsel serüven*, Mehmet Rifat ve Sema Rifat (Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Barthes, R. (2015). *Bir deneme bir ders: Eiffel Kulesi ve açılış dersi*, Mehmet Rifat ve Sema Rifat (Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Bassnett, S. (1998). When is a translation not a translation?. S. Bassnett ve A. Lefevere (Eds.), *Constructing Cultures: Essays on Literary Translation* içinde (ss. 25-40). Multilingual Matters.
- Bassnett, S. (2002). Travel writing and gender. P. Hulme ve T. Youngs (Eds), *The Cambridge companion to travel writing* içinde (ss. 225-241). Cambridge University Press.
- Bassnett, S. (2004). Traveling and translating. *World Literature in English*. 40(2), 66-76.
- Begic, H. N. ve Öz, C. (2020). Türk kültüründe çobanlık ve çoban kişisi – kepenek, çoban kürkü. *Türkoloji*, (102), 105-124.
- Bulut, N. G. (2016). *19. yüzyıl seyahat yazımında oryantalist etkiler: Lady Hornby'nin İstanbul Mektupları* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Britannica. (13.07.2024). Third Courtyard. <https://www.britannica.com/topic/Topkapi-Palace-Museum/Third-courtyard>
- Cimilli, H. C. (2008). *Topkapı Sarayı Anıtsal Kapılarının İşlev ve Sembolizm Açısından İncelenmesi*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Coscolluela, C.. (1996). *Traductologie et sémiotique peircienne: l'émergence d'une interdisciplinarité* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Bordeaux: Université Michel de Montaigne Bordeaux III.
- Coscolluela, C. (2003). Semiotics and translation studies: An emerging interdisciplinarity. *Semiotica*, 2003(145), 105-137. <https://doi.org/10.1515/semi.2003.045>
- Coquet, J.-C. ve Öztürk Kasar, S. (2003). *Discours, Sémiotique et Traduction, Hommage à Émile Benveniste à l'occasion du centenaire de sa naissance*, Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Çelik, K. (2021). *19. Yüzyıl İstanbul'unun Julia Pardoe'nun Gözünden Özde Çeviri Kavramıyla Okunması ve Aslına Çevirilerinin Değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Çelik, K. (2025). The analysis of the culture-specific items in Roberta Rich's *The Harem Midwife* and in its Turkish translation within the framework of watermark translation and retro-translation. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, (31), 435-451.

- Demirci, E. ve Tekin Çetin, N. (2025). Frankofon yazar Ahmadou Kourouma'nın Allah N'est Pas Obligé (Allah Mecbur Değil Ki) adlı yapıtı üzerine çeviri göstergebilimi bağlamında bir inceleme. *Söylem Filoloji Dergisi* (Çeviribilim Özel Sayısı II), 542-567. <https://doi.org/10.29110/soylemdergi.1601804>
- Devellioğlu, F. (1993). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Aydın Sami Güneyçal (Haz.). Aydın Kitabevi Yayınları.
- Drummond, C. (1928). Introduction. *Sir Edmund Hornby: An Autobiography* (xiii-xiv). Boston: Houghton Mifflin.
- Eco, U. (2025). *Neredeyse Aynı Şeyi Söylemek*, Eren Cendey (Çev.). Doğan Kitap.
- Eren, H. (2020). *Eren Türk dilinin etimolojik sözlüğü*. Şükrü Halûk Akalın (Haz.). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Fabbri, P. (2020). Interview of Paolo Fabbri by Evangelos Kourdis. *Punctum*, 06(01), 309-318.
- Gorlée, D. L. (1994). *Semiotics and the problem of translation: With special reference to the semiotics of Charles S. Peirce*. Rodopi.
- Göbel, H. B. (2024). *Les traces de la traduction et de la ville dans Aziyadé de Pierre Loti: un exemple de « traduction en filigrane » dans le cadre de la sémiotique de la traduction et de la sémiotique de la ville* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Galatasaray Üniversitesi.
- Gülmüş Sırkıntı, H. (2021). *Çeviri Göstergebilimi Bağlamında Özde Çeviri: Halide Edib'in The Clown and His Daughter Başlıklı Eserinin ve Çevirilerinin Yeni Kavramlar Işığında İncelenmesi* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Gülmüş Sırkıntı, H. (2023). Yazınsal çeviride etik ikilemler: Türkçede Bab-ı Ali'nin baş tercümanlarından Andrew Ryan'ın hatıraları. *IU Journal of Translation Studies*, (18), 41-60.
- Hornby, L. E. B. (1863). *Constantinople During The Crimean War*. Richard Bently.
- Hornby, L. E. B. (2007). *Kırım Savaşı Sırasında İstanbul*, Kerem Işık (Çev.). Kitap Yayınevi
- İslam Ansiklopedisi. (13.07.2024). Bâbüssaâde. <https://islamansiklopedisi.org.tr/babussaade>
- Kefeli, E. (2002). *Anlatım tekniği olarak mektup*. Kitabevi.
- Koçu, R. E. (1967). *Türk giyim kuşam ve süslenme sözlüğü*. Sümerbank Yayınları.
- Ludskanov, A. (1975). A semiotic approach to the theory of translation. *Language Sciences*, 35, 5-8.
- Nowotna, M. (2002). *Le sujet, son lieu, son temps. Sémiotique et traduction littéraire*. Peeters.
- Nowotna, M. (2021). *La perception et la forme. Comment traduit-on?* Classiques Garnier.
- Oxford Dictionary Çevrim İçi Sözlüğü. (05.08.2024). Cloak. https://www.oed.com/dictionary/cloak_n?tab=meaning_and_use#9133619
- Öztürk Kasar, S. (2012). Traduction de la ville sous le point de vue sémiotique: Istanbul à travers ses signes en trois langues. N. Rentel ve S. Schwerter (Éds.), *Défis et enjeux de la médiation interculturelle* içinde (ss. 267-285). Peter Lang.
- Öztürk Kasar, S. (2020). Çeviri göstergebilimi ile kent göstergebiliminin bütünleşik bağlamında özde çeviri kavramının incelenmesi. *Dünya Dilleri, Edebiyatları ve Çeviri Çalışmaları Dergisi*. 1(1), 1-25.

- Öztürk Kasar, S. (2021). Traduire la ville en filigrane: Istanbul par Georges Simenon dans *Les Clients d'Arenos*. C. Gravet ve K. Lievois (Éds.), *Vous avez dit littérature belge francophone? Le défi de la traduction* içinde (ss. 235-266). Peter Lang.
- Öztürk Kasar, S. (2022). A typology of watermark translations through the prism of semio-translation studies. *BAIBU-ICASTIS Book of Abstracts*, RumeliYA, 1–8.
- Öztürk Kasar, S. (2023). Deux cas de «traduction en filigrane» dans la littérature de migration : *Das Leben ist eine Karawanserei* d'Emine Sevgi Özdamar. N. Rentel, S. Schwerter ve F. Amselle (Éds.), *Traduire l'expérience migratoire* içinde (ss. 195-210). Peter Lang.
- Öztürk Kasar, S. (2024). Typologie des traductions en filigrane au prisme de la sémio-traductologie. D. Tuna ve N. M. Uysal (Eds.), *Multimodal insights into translation and interpreting studies* içinde (ss. 1-24). Logos Verlag Berlin GmbH.
- Öztürk Kasar, S. ve Gülmüş Sırkıntı, H. (2021). “Çeviri göstergebilimi bağlamında bir özde çeviri örneği: *The Clown and His Daughter*”. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* (23), 1042-1057. <https://doi.org/10.29000/rumelide.949995>
- Öztürk Kasar, S. ve Çelik, K. (2021). Bir özde çeviri örneği *The City of the Sultan and Domestic Manners of the Turks in 1836* ve aslına çevirilerinde kenti temsil eden göstergelerin aktarımı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* (23), 1067-1084. <https://doi.org/10.29000/rumelide.950011>
- Öztürk Kasar, S., Güneş, S. ve Sarı, M. (2024). Karanov, Macarov ve Naçov'un İstanbul'u anlatan Bulgarca eserlerinin ve Türkçe çevirilerinin özde çeviri bağlamında incelenmesi. *Abant Çeviribilim Dergisi*, 2(2), 45-63.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü II*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Parla, J. (1985). *Efendilik, şarkiyatçılık, kölelik*. İletişim Yayınları.
- Sakaoğlu, N. (2002). *Saray-ı Hümayun/Topkapı Sarayı*. Denizbank Yayınları.
- Sancaktaroğlu Bozkurt, S. ve Sönmez Dinçkan, Y. (2024). *Kim Bu*: Bir özde çeviri örneği olarak Joan Kim Erkan'ın *Lady Who* başlıklı eserinin ve aslına çevirisinin incelenmesi”. *IU Journal of Translation Studies* (20), 138-160. <https://doi.org/10.26650/iujts.2024.1466978>
- Steconi, U. (2006). *The foundation of a general theory of translation built on the semiosis of C.S. Peirce*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. London: University College London.
- Tanpınar, A. H. (2007). *XIX. asır Türk edebiyatı tarihi*. YKY.
- TDK Güncel Türkçe Sözlük. (20.09.2024). İmam. <https://sozluk.gov.tr/>
- Torop, P. (2000). Towards the semiotics of translation. *Semiotica*. 128(3-4), 597-609.
- Tuna, D. (2020). Yazarın zihninde bir çeviri edimi: Özde çeviri ürünü olarak kaynak metin ve aslına çevirisi”. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. (Ö8), 882-904.
- Tuna, D. ve Çelik, B. (2021). From wiping out of the meaning to over-interpretation: The translator as covert co-author in the rewriting of Istanbul. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 17(Special Issue 2), 1083-1098. <https://www.jlls.org/index.php/jlls/article/view/2279/741>
- Tuna, D. ve Çelik Özkan, B. (2022). Şehir göstergelerinin (ç)evrilmesi: Bir İstanbul anlatısının başkalaşmış yüzleri. *Söylem Filoloji Dergisi*, 7(2), 390-416. <https://doi.org/10.29110/soylemdergi.1113791>

Emelia Bthyna Hornby'nin mektuplarında Kırım Savaşı sırasında
İstanbul: Kentin temsili ve kent göstergelerinin özde çeviri
kavramı odağında incelenmesi / Öztürk Kasar, S., Duymaz, Z.

Tuncel, B. (1974). Mektup türüne giriş. *Türk Dili Dergisi Mektup Özel Sayısı*, No: 274. 9-13.

Yerasimos, S. (1999). Tanzimat'ın kent reformları üzerine. P. Dumont ve F. Georgeon (Eds.), *Modernleşme sürecinde Osmanlı kentleri içinde* (ss. 1-19), Ali Berktaş (Çev.). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.